

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA
EUROSÝSTÉM

KONKURENCIESCHOPNOSŤ PODNIKOV PO ZAVEDENÍ EURA NA SLOVENSKU

TIBOR LALINSKÝ

KRÁTKA
ANALÝZA

3/2010

© Národná banka Slovenska
www.nbs.sk
Imricha Karvaša 1
813 25 Bratislava

research@nbs.sk

apríl 2010

ISSN 1337-5830

Práca neprešla jazykovou úpravou.

Prezentované názory a výsledky v tejto štúdií sú názormi autora a nevyjadrujú oficiálne stanovisko Národnej banky Slovenska.

Všetky práva vyhradené.

Krátke časti textu, nie viac ako dva odseky, môžu byť citované bez predchádzajúceho súhlasu autorov, pokiaľ bude úplne uvedený zdroj.

Konkurencieschopnosť podnikov po zavedení eura na Slovensku

Krátká analýza 3/2010

Tibor Lalinský

Abstrakt

Slovenské podniky zaznamenali v období zavedenia eura výrazné zhoršenie hospodárskych a finančných ukazovateľov. Zásadné zmeny vo výsledkoch nefinančných podnikov boli pozorovateľné aj vo väčšine krajín EÚ. Hlavným faktorom negatívneho vývoja bol globálny prepád dopytu. Niektoré ukazovatele naznačujú, že zavedenie eura a s ním súvisiace následné zhodnotenie efektívneho výmenného kurzu mohlo mať dodatočný negatívny vplyv na vybrané odvetvia služieb. Pokles cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti týchto odvetví súvisiaci so zavedením eura bol iba dočasný. Obchodovateľný sektor reprezentovaný najmä priemyselnou výrobou sa zdá byť dostatočne konkurencieschopný. S postupným oživením svetového hospodárstva rastie význam pôvodne identifikovaných faktorov konkurencieschopnosti, najmä podpory výskumu, vývoja, vzdelávania a inovácií.

JEL klasifikácia: D21, L10, L25, O12

Kľúčové slová: konkurencieschopnosť podnikov, vplyv zavedenia eura.

Recenzenti: Ľudovít Ódor
Martin Šuster

Voľne prístupné na www.nbs.sk/sk/publikacie/vyskumne-studie

Úvod

Po niekoľkoročnej dôkladnej príprave sa Slovensku podarilo úspešne nahradiť slovenskú korunu spoločnou európskou menou. Viaceré nezávislé domáce a zahraničné inštitúcie konštatovali, že prechod na euro bol plynulý a bezproblémový.

Vzhľadom na otvorenosť a veľkosť slovenskej ekonomiky sa predpokladalo, že prijatie eura prinesie viac výhod ako nevýhod a to nielen na celohospodárskej úrovni. Pôvodné odhady formulované v dopadových štúdiách NBS ráтали aj s čistým pozitívnym vplyvom pre podniky a obyvateľstvo.

Euro bolo na Slovensku zavedené v roku 2009. V súvislosti so stanovením konverzného kurzu slovenskej koruny k euru a oslabením mien okolitých krajín však už koncom roka 2008 zintenzívnili diskusie o vplyve zavedenia eura na konkurencieschopnosť slovenských podnikov.

Zhodnotenie vplyvu zavedenia eura na konkurencieschopnosť podnikov nie je jednoduchá úloha. Ak zoberieme do úvahy, že konkurencieschopnosť je skôr strednodobý až dlhodobý fenomén a v čase prípravy tejto správy ubehol od zavedenia eura iba 1 rok, tak je táto úloha ešte náročnejšia. Okrem toho, práve v období po zavedení eura sa začali v slovenskej ekonomike prejavovať negatívne dopady globálnej hospodárskej recesie. V súčasnosti môžeme preto formulovať iba predbežné závery.

Predložená analýza sa zameriava na prevažne kvalitatívne zhodnotenie vývoja podnikového sektora v roku 2009 (s dôrazom na prvé tri štvrtroky) a analýzu možných faktorov konkurencieschopnosti. Venujeme sa pripravenosti podnikov, vplyvu podnikového a makroekonomického vývoja a reakcii podnikov na aktuálny vývoj.

Prvá kapitola poskytuje prehľad pôvodných očakávaní týkajúcich sa vplyvu zavedenia eura na podnikový sektor z pohľadu verejných inštitúcií a z pohľadu samotných podnikov.

Významným indikátorom ďalšieho vývoja podnikového sektora po zavedení eura môžu byť skúsenosti tých, ktorí sa museli s prechodom na spoločnú európsku menu popasovať pred Slovenskom. Ďalšia kapitola preto sumarizuje vývoj podnikovej konkurencieschopnosti po zavedení eura v iných krajinách eurozóny.

Tretia – hlavná časť analýzy sa zameriava na vývoj slovenského podnikového sektora v roku 2009 s dôrazom na vývoj základných ukazovateľov konkurencieschopnosti. V snahe o čo najobjektívnejšie závery obsahuje dostupné medziodvetvové a medzinárodné porovnania.

Záverečná kapitola popisuje predpoklady ďalšieho vývoja konkurencieschopnosti podnikovej sféry na Slovensku. Popri nenahraditeľných podnikových faktoroch, dôležitými faktormi sú zlepšovanie podnikateľského prostredia a vývoj hospodárskych politík.

2. OČAKÁVANIA PRED ZAVEDENÍM EURA

Pôvodné očakávania ohľadne prínosov a nevýhod prechodu Slovenska na spoločnú menu a spoločnú menovú politiku boli prevažne pozitívne. Konkrétne očakávania vplyvu zavedenia eura vo verejnom sektore, v podnikoch a u obyvateľstva sa odlišovali. Rozdiely boli aj v úvahách o vplyve eura na konkurencieschopnosť.

2.1 OFICIÁLNE DOKUMENTY, ODBORNÉ ŠTÚDIE A ANALÝZY

Odborné štúdie ani verejné vyhlásenia publikované v období pred zavedením eura sa nevenovali konkrétnym očakávaniam v oblasti vplyvu prijatia eura na konkurencieschopnosť Slovenska a slovenských podnikov. Objavili sa iba všeobecné konštatovania a odporúčania týkajúce sa konkurencie a konkurencieschopnosti. Neexistovala podrobná predstava o vplyve zavedenia eura na konkurencieschopnosť slovenských podnikov. To zároveň znemožňuje konfrontovať pôvodné predpoklady so skutočným vývojom a venovať sa detailnému ex post porovnaniu.

V Stratégii prijatia eura v SR¹ sa v súvislosti so stanovením centrálnej parity konštatuje, že „nadhodnotená centrálna parita by oslabovala konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky“. Do zoznamu základných úloh, ktoré so sebou zavedenie eura prináša pre podnikový sektor bola zaradená aj „úprava podnikových obchodných stratégií pre zvládnutie integrácie a rastúcej konkurencie“.

V Národnom pláne zavedenia eura v SR² sa spomína, že „cenová transparentnosť bude pôsobiť ako faktor zvyšujúci konkurenciu“ a „zvýšenie konkurencie v oblasti tovarov a služieb môže v dlhodobom časovom horizonte prispieť k rastu konkurencieschopnosti“.

Štúdia Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo³ sa zaoberá najmä makroekonomickými dopadmi: „konkurenciu na Slovensku je možné v súčasnosti považovať za dostatočne silnú na to, aby bránila výrobcov aj obchodníkom neúmerne zvyšovať ceny“. Popri tom obsahuje aj odporúčania pre dlhodobý rast konkurencieschopnosti: „sú viaceré oblasti (školsťvo, veda a výskum, infraštruktúra), kde bude naopak potrebné výdavky posilniť, aby sa získali žiadané efekty – rozvoj ľudského kapitálu, podpora rastu produktivity a konkurencieschopnosti krajiny“.

Štúdia pod názvom Odhad možných vplyvov zavedenia eura na podnikateľský sektor⁴ upozorňuje na rastúce konkurenčné tlaky súvisiace s cenovou transparentnosťou: „v dlhodobom horizonte možno hovoriť aj o možnom zvýšení konkurenčného tlaku na podnikateľov vyplývajúceho z vyššej transparentnosti cien v rámci medzinárodného obchodu.“ V tejto práci sa tiež uvádza, že konkurenčné tlaky môžu vzrásť najmä v poľnohospodárstve, potravinárstve a textilnej výrobe.

¹ NBS a MF SR (2003).

² NBS a MF SR (2005).

³ Šuster a kol.(2006).

⁴ NBS(2006).

2.2 OČAKÁVANIA SLOVENSKÝCH PODNIKOV

Z dostupných prieskumov realizovaných pred zavedením eura vyplynulo, že očakávania podnikov boli vo všeobecnosti pozitívne. Najväčšie podniky na Slovensku pociťovali negatívny vplyv posilňovania koruny a perspektívu prijatia eura chápali ako pozitívny faktor pre ich konkurencieschopnosť.

Prieskum NBS⁵, ktorý sa uskutočnil pred zavedením eura signalizoval, že na väčšinu veľkých podnikov malo posilňovanie slovenskej koruny negatívny vplyv. Z toho 30 % podnikov vnímalo tento negatívny vplyv ako výrazný, prípadne veľmi výrazný. Viac ako 70 % veľkých podnikov očakávalo, že zavedenie eura zvýši ich konkurencieschopnosť. Výrazný alebo veľmi výrazný pozitívny vplyv eura na konkurencieschopnosť predpokladala približne pätina podnikov.

Výsledky iného prieskumu medzi veľkými podnikmi⁶ naznačujú, že pri posudzovaní možného vplyvu na vývoz, obrat a zisk boli veľké podniky menej optimistické. Väčšina z nich neočakávala žiaden vplyv na tieto veličiny. V prípade zisku a obratu niektorí manažéri odhadovali aj možný pokles po zavedení eura.

Tabuľka 1 Očakávaný vplyv zavedenia eura na obrat, vývoz a zisk

% respondentov	Obrat		Vývoz		Zisk	
	MSP	Veľké	MSP	Veľké	MSP	Veľké
Nárast do 5 %	16,0	4	8,8	7	16,2	9
Nárast o 6 až 10 %	5,2	4	5,0	4	6,2	4
Nárast o 11 až 20 %	2,2	0	1,6	0	2,3	0
Nárast o viac ako 20 %	0,8	0	0,7	1	0,7	1
Žiadna zmena	44,5	87	63,5	81	42,0	76
Pokles	15,1	4	1,8	0	18,0	9
Nevedeli	16,2	0	18,7	6	14,6	0

Zdroj: NBS (2006).

Približne štvrtina malých a stredných podnikov v roku 2006 očakávala od eura získanie nových odberateľov z eurozóny, rast obratu aj zisku. S vyšším vývozom po prechode na euro uvažovalo 16 % malých a stredných podnikov.

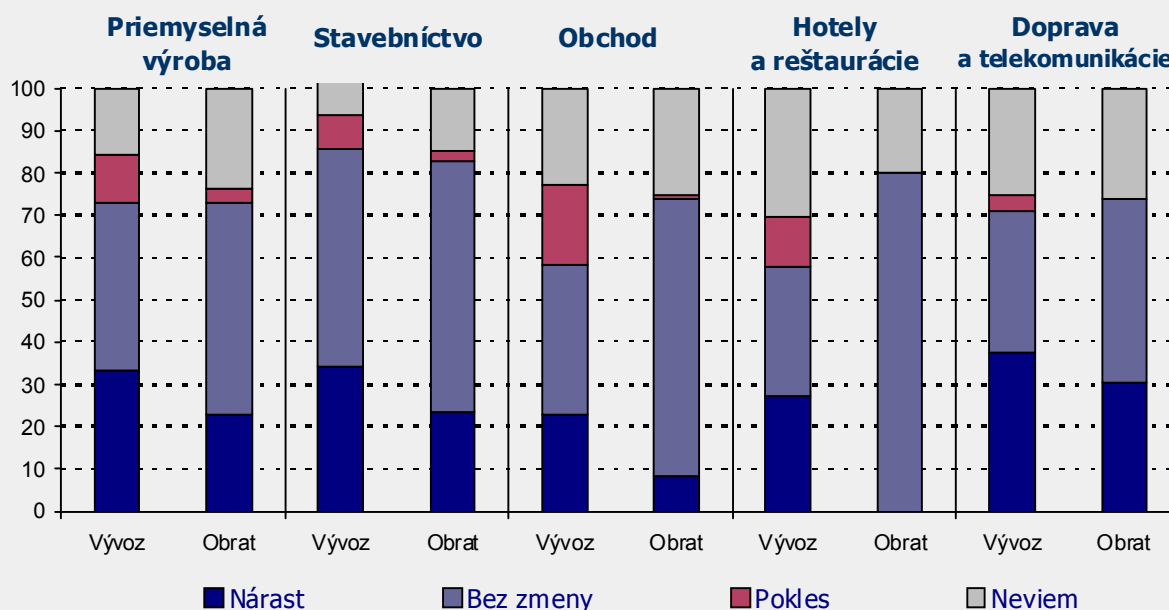
⁵ Podrobnejšie informácie v Lalinský (2008).

⁶ NBS (2006).

Novší prieskum z roku 2008⁷, ktorého sa zúčastnili výlučne malé a stredné podniky, v podstate potvrdil ich pôvodné očakávania ohľadne vývozu, dovozu a obratu. Naznačil však, že malé a stredné podniky môžu v porovnaní so staršími odhadmi získať menej nových odberateľov a nových trhov.

Z odvetvového členenia odpovedí vyplýva, že priaznivý vplyv zavedenia eura predpokladali najmä podniky z odvetvia dopravy, pôšt a telekomunikácií. Polovica z tých, ktorí vedeli na otázku vplyvu eura na ich vývoz odpovedať sa priklonila k nárastu vývozu po prechode na spoločnú menu. Nepriaznivý dopad na vývoj vývozu predvídali hlavne podniky zaoberajúce sa obchodom. Nezávisle od odvetvia, pri odhadoch vplyvu na obrat prevládal názor, že zavedením eura sa výška obratu nezmení. O poklese obratu uvažovalo zopár podnikov z odvetvia priemyselnej výroby, stavebníctva a obchodu.

Graf 1 Očakávaný vplyv zavedenia eura na vývoz a obrat malých a stredných podnikov
(% respondentov)

Zdroj: NARMSP (2008), vlastné prepočty.

Za najvýznamnejšie negatívum bolo považované zvýšenie nákladov vplyvom zavedenia eura. V tomto zmysle sa vyjadřila viac ako polovica veľkých ale aj malých a stredných podnikov. Druhou najviac vnímanou nevýhodou bolo zvýšenie konkurenčného tlaku. Najmä veľká časť malých a stredných podnikov očakávala vyššie konkurenčné tlaky po zavedení eura.

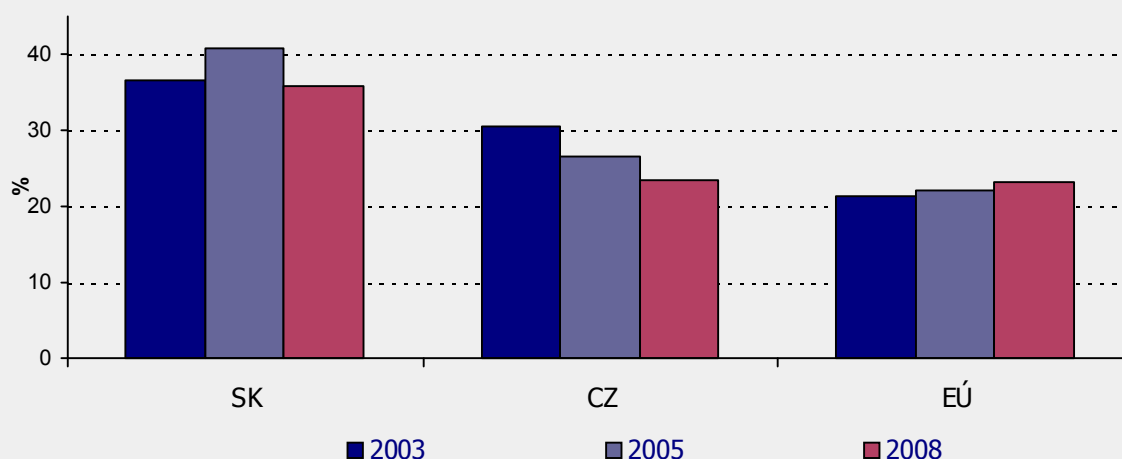
⁷NARMSP (2008): Pripravenosť malých a stredných podnikov na zavedenie eura.

Tabuľka 2 Očakávané hlavné negatíva zavedenia eura pre podniky
(% respondentov)

	Malé a stredné podniky	Veľké podniky
Zvýšenie konkurenčného tlaku	45,5	22,0
Zvýšenie nákladov vplyvom zavedenia eura	57,4	54,0
Strata trhov	8,6	0,0
Žiadne alebo iné negatíva	10,7	15,0

Zdroj: NBS (2006).

Firmy si uvedomovali viacero rizík, ale nevnímali euro ako hrozbu. Z porovnania vývoja miery investícií môžeme usudzovať, že spoločnú európsku menu chápali skôr ako príležitosť a výzvu. V období príprav na euro investovali podniky na Slovensku výrazne viac ako bol priemer v EÚ. Miera investícií meraná podielom hrubého fixného kapitálu na pridanej hodnote slovenských nefinančných korporácií bola pred zavedením eura zároveň vyššia ako v nefinančných korporáciách podnikajúcich v susedných krajinách.

Graf 2 Podiel hrubého fixného kapitálu na pridanej hodnote nefinančných korporácií
(podiel v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

3. SKÚSENOSTI INÝCH KRAJÍN EUROZÓNY

Dopadové štúdie vypracované pred zavedením eura uvažovali v prvom rade s prínosmi spojenými s poklesom transakčných nákladov a elimináciou kurzového rizika. Tieto priame výhody sa mali neskôr prejavíť v nepriamych výhodách prijatia spoločnej európskej meny. Nové priame zahraničné investície a zvýšenie zahraničného obchodu by sa mali v dlhodobom horizonte premietnuť do rýchlejšieho hospodárskeho rastu, vyššej výkonnosti a konkurencieschopnosti celej ekonomiky.⁸ V tomto duchu sa niesli aj práce zaoberajúce sa očakávaným vplyvom zavedenia eura na Slovensku.⁹

Publikované ex post analýzy hodnotiace vplyv prijatia eura na rast zahraničného obchodu, prílev priamych zahraničných investícií a s tým súvisiace prípadné zvýšenie konkurencieschopnosti naznačujú, že očakávané prínosy sa zatiaľ neprejavili v takej miere ako sa predpokladalo.¹⁰ Podiel zahraničného obchodu medzi krajinami eurozóny sa zvýšil na približne jednu tretinu HDP (z 26% HDP v roku 1998). Nárast významu priamych zahraničných investícií v rámci eurozóny bol o niečo výraznejší (zvýšenie z 20 % na 33 % HDP). Za doterajšie obdobie od vzniku eurozóny sa euru pripisuje pozitívny dopad na zahraničný obchod v priemernej výške 10 až 15 %.¹¹

Viacere kvantitatívne štúdie zároveň potvrdzujú, že vplyv eura na zahraničný obchod sa vyznačuje vysokými odvetvovými rozdielmi. Flam a Nordstrom (2003) vypočítali 15 %-ný celkový nárast obchodu medzi krajinami eurozóny, pričom vplyv na jednotlivé odvetvia sa pohyboval medzi 7 až 50 %. V novšej práci Flam a Nordstrom (2006) zistili 26 %-ný nárast a vyšší priaznivý dopad na odvetvia vyrábajúce polotovary a hotové výrobky. Baldwin a kol. (2005) identifikovali silnejší efekt a väčšie rozdiely medzi odvetvami (40 až 177 %). De Nardis a kol. (2008) konštatovali, že na odvetvovej úrovni mohol byť vplyv eura na zahraničný obchod pre niektoré krajiny dokonca záporný. Najviac zavedením eura získali odvetvia využívajúce klesajúce náklady z rozsahu. Odvetvová špecializácia a umiestnenie odvetví, spolu s inými faktormi (ako napr. rozdielna dostupnosť výrobných zdrojov a miera liberalizácie trhu), mohli zohrať rozhodujúcu úlohu v tom, či je prijatie eura pre konkrétnu krajinu a odvetvie prínosom alebo nie.

Väčšina prác skúmajúcich dopad na priame zahraničné investície identifikovala pozitívny efekt vo výške 14 až 36 %.¹² Nezvýšil sa iba prílev PZI medzi krajinami, ktoré prijali euro, no vzrástol aj prílev PZI z alebo do krajín, ktoré ho nezaviedli. Podľa Taylora (2007) ale nastal odklon investícií z krajín mimo eurozóny do krajín eurozóny.

⁸ Pre existujúce podniky môže zavedenie eura zároveň znamenať zhoršenie konkurenčnej pozície v súvislosti s príchodom nových konkurentov a nižšou možnosťou určovať ceny.

⁹ Máme na mysli najmä Šuster a kol. (2006) a NBS (2006a).

¹⁰ Rose (2000) pôvodne uvažoval až s trojnásobným zvýšením zahraničného obchodu. Novšie práce, napr. Rose a Stanley (2005) priniesli realistickejšie odhady. Šuster a kol. (2006) predpokladali zvýšenie celkového zahraničného obchodu SR po zavedení eura o 50 %.

¹¹ Chintrakarn (2008) prišiel k záveru, že krajiny eurozóny medzi sebou obchodujú o 9 až 14 % viac ako krajiny mimo eurozóny. Podľa Baldwin (2008) euro zvýšilo obchod medzi krajinami eurozóny o 5 až 15 %.

¹² Napr. Petroulas (2006), Sousa a Lochard (2006) a Foad (2006).

Ex post analýz vplyvu zavedenia eura na konkurencieschopnosť je málo. Podrobných štúdií na tému vplyvu prijatia eura na konkurencieschopnosť podnikov je k dispozícii ešte menej. Zahraničné štúdiá zaoberajúce sa konkurencieschopnosťou upriamujú pozornosť najmä na cenovú a nákladovú konkurencieschopnosť. Skúmajú predovšetkým vývoj reálneho výmenného kurzu a jednotkových nákladov práce a na ne vplývajúce faktory v krajinách eurozóny. Pozornosť sa tu sústreďuje na previazanosť s domácou hospodárskou politikou konkrétnej krajiny. Európska komisia vo svojej Štvrtročnej správe o eurozóne¹³ konštatuje divergenciu v oblasti cenovej konkurencieschopnosti krajín po zavedení eura. Niektoré krajiny si svoju konkurencieschopnosť upevnili, iné výrazne zhoršili. Medzi hlavné dôvody sa zaraďuje nedostatočná pružnosť miezd a silné domáce dopytové tlaky spojené s vysokým zadlžením. Nižšia cenová konkurencieschopnosť sa v niektorých krajinách následne prejavila aj v poklese necenovej konkurencieschopnosti. Nerovnomerne sa vyvíjala aj nákladová konkurencieschopnosť¹⁴. V niektorých krajinách stúpali mzdové náklady oveľa rýchlejšie ako produktivita. Viaceré štúdiá¹⁵ zároveň naznačujú, že vzťah medzi vývoznou výkonnosťou a cenovou/nákladovou konkurencieschopnosťou sa líši v závislosti od posudzovanej krajiny. Vo viacerých prípadoch sú dôležitejšie faktory necenovej konkurencieschopnosti a relatívny domáci dopyt.

Štúdie založené na novej teórii zahraničného obchodu¹⁶ upriamujú pozornosť na výhody eura súvisiace s nižšími cenami a vyššou produktivitou vyplývajúce zo silnejšej a transparentnejšej medzinárodnej konkurencie.

Barrell a kol. (2008) potvrdili, že euro zvýšilo produktivitu práce. Priamy efekt vyplývajúci z ekonomickej integrácie a spojený s úsporami z rozsahu a vyššími konkurenčnými tlakmi viedol k nárastu produktivity o 3 %. Nepriamy dopad spojený s poklesom volatility HDP a rizikovej prémie vyčíslili na 2 %.

Z práce Ottaviana, Maura a Taglioniho (2009)¹⁷ vyplýva, že vplyvom zosilnenia konkurencie sa zdroje prerozdeľujú smerom k efektívnejším firmám, rastie celková produktivita a zahraničný obchod. Zo zavedenia eura najviac získali malé a otvorené krajiny (Fínsko, Belgicko a Rakúsko). Vzrástla najmä konkurencieschopnosť odvetví so silnou konkurenciou a nízkymi bariérami (konkrétne výroba elektrotechnických zariadení, výroba základných kovov a kovových výrobkov a výroba dopravných prostriedkov). To sa zdá byť pozitívna správa pre Slovensko, keďže SR je malá a veľmi otvorená ekonomika, v ktorej prevládajú práve spomenuté odvetvia.

¹³ Európska komisia (2009).

¹⁴ Európska komisia (2008).

¹⁵ Napr. ECB (2005) a Allard a kol. (2005).

¹⁶ Tzv. New trade theory.

¹⁷ Vplyv zavedenia eura na konkurencieschopnosť skúmali pomocou modelu všeobecnej rovnováhy pre 12 krajín (9 krajín eurozóny a Spojené kráľovstvo, Dánsko a Švédsko) a 12 odvetví. Konkurencieschopnosť merali nákladovou efektívnosťou. Ich odhady boli založené na údajoch za roky 2001 až 2003.

4. KONKURENCIESCHOPNOSŤ SLOVENSÝCH PODNIKOV PO ZAVEDENÍ EURA

Konkurencieschopnosť stále nie je jednoznačne definovaný pojem. Spája sa najmä s vodcovstvom, rastom, rozvojom, úspechom, prosperitou alebo produktivitou. Nie je to čisto ekonomický pojem, závisí od vzťahov medzi rôznymi subjektmi a odráža vplyv všetkých úrovní prostredia podniku v dlhodobom horizonte.

Podnik sa môže stať a zotrvať konkurencieschopným vďaka niektorým výrobným alebo dodávateľským procesom, napr. zrýchlením distribúcie výrobkov k obchodníkom alebo zvýšením kvality manažmentu zásob. V súvislosti s manažmentom ľudských zdrojov môže byť konkurencieschopnosť podniku posilnená uprednostňovaním podnikavosti zamestnancov, tzn. podporou iniciatívy, kreativity a disciplíny pri tvorbe, realizácii a zdokonaľovaní podnikových aktivít. Dôležitým faktorom konkurencieschopnosti je znalosť trhu a schopnosť rýchlo sa adaptovať na zmeny kvality a kvantity dopytu.

Existuje viacero základných a odvodených ukazovateľov, pomocou ktorých môžeme zhodnotiť konkurencieschopnosť podnikovej sféry. A k dispozícii je relatívne veľké množstvo ukazovateľov, ktoré popisujú vplyv jednotlivých faktorov. V praxi sa však hodnotenie konkurencieschopnosti na podnikovej úrovni často obmedzuje na hodnotenie úspešnosti v dosahovaní dobrých finančných výsledkov, vyjadrených pomocou pomerových finančných ukazovateľov.

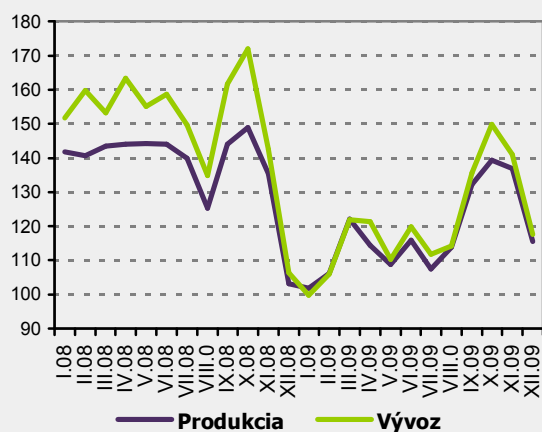
Počet ukazovateľov, schopných zachytiť krátkodobé trendy vo vývoji konkurencieschopnosti podnikov, je značne obmedzený. Úspešnosť podnikového sektora môžeme zhodnotiť na základe vývoja produkcie, tržieb, vývozu a z nich odvodeného trhového podielu. Tieto ukazovatele sú zväčša k dispozícii v mesačnej periodicite. Krátkodobé trendy vo vývoji finančnej konkurencieschopnosti podnikov môžeme sledovať na základe štvrťročných údajov o výnosoch, vytvorenej pridanej hodnote a hospodárskom výsledku nefinančných korporácií. Pritom môžeme zohľadniť vývoj nákladovej a cenovej konkurencieschopnosti, mzdových nákladov, počtu zamestnancov, investícií a zmeny početnosti podnikov. Pohľad na vývoj v blízkej budúcnosti nám môžu poskytnúť odhady budúcej produkcie, objednávok a pod.

4.1 VÝKONY A PRODUKCIA

V období prechodu na euro zaznamenalo Slovensko dramatický pokles vývozu a priemyselnej produkcie. Index priemyselnej produkcie klesol v priebehu jedného mesiaca (december 2008) o viac ako 16 bodov. Index celkového vývozu sa v tom istom mesiaci znížil až o 36 bodov. V priemere za celý rok 2009 sa index vývozu medziročne prepadol o 30 bodov a index produkcie približne o 20 bodov. Na prvý pohľad by sme mohli z tohto vývoja viniť príliš silný konverzný kurz a následné zhodnotenie efektívneho výmenného kurzu vyvolané znehodnotením mien okolitých krajín. Ak by sme zvažovali hypotézu, že zafixovanie kurzu slovenskej koruny a prechod na euro malo negatívny vplyv na konkurencieschopnosť slovenských podnikov, priemyselná produkcia na Slovensku by mala v roku 2009 rásť pomalšie (prípadne klesnúť) v porovnaní s Českou republikou alebo ostatnými okolitými krajinami. Ako však vidíme na grafe č. 4, v roku 2009 priemyselná produkcia na Slovensku

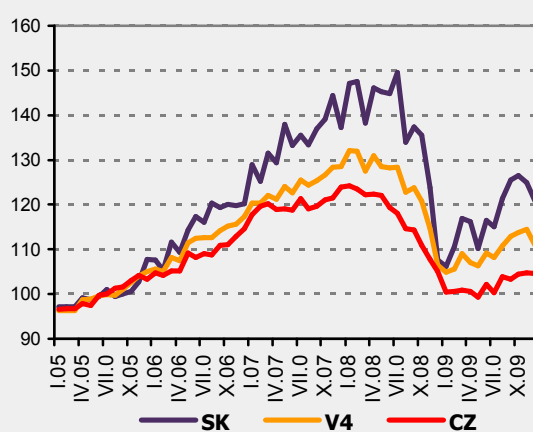
rástla rýchlejšie ako v okolitých krajinách.¹⁸ V priebehu roka sa hodnota indexu priemyselnej produkcie na Slovensku zvýšila dokonca najviac v celej Európskej únii.¹⁹

Graf 3 Vývoj priemyselnej produkcie a vývozu zo SR (index 2005=100)

Zdroj: ŠÚSR.

Graf 4 Medzinárodné porovnanie vývoja priemyselnej produkcie (index 2005=100)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: SK – Slovenská republika, V4 – jednoduchý priemer za krajiny V4, CZ – Česká republika.

Do značnej miery podobnú situáciu bolo možné v roku 2009 sledovať aj v iných odvetviach hospodárstva, nielen v priemysle. V prípade stavebníctva (graf č. 5) možno vidieť isté oživenie, v porovnaní s vývojom v okolitých krajinách sa však nezdá byť trvalé. Koncom roka klesla stavebná produkcia pod úroveň z prelomu rokov 2008 a 2009.

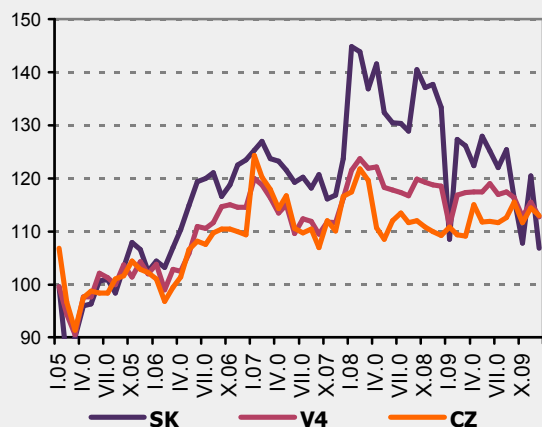
Maloobchodný obrat na Slovensku (graf č. 6) sa v sledovanom období prepadol výraznejšie ako v okolitých krajinách a nevidieť ten rýchly návrat k predchádzajúcim úrovňam ako v priemysle. Počas roka 2009 sa obrat maloobchodu na Slovensku vyvíjal viac-menej v súlade s priemerom V4.

V odvetví stavebníctva aj maloobchodu bol vývoj v roku 2008 na Slovensku veľmi expanzívny a odrážal v sebe vplyv rýchleho hospodárskeho rastu v predchádzajúcich rokoch. V roku 2009 sa vrátil približne na úroveň priemeru V4.²⁰

¹⁸ To zároveň nevylučuje, že v prípade nezavedenia eura by produkcia na Slovensku nerástla ešte rýchlejšie. Poľsko zaznamenalo výrazne nižší prepád produkcie a koncom roka 2009 dosiahol kumulatívny index priemyselnej produkcie oproti začiatku roka 2008 o niečo vyššiu hodnotu ako na Slovensku.

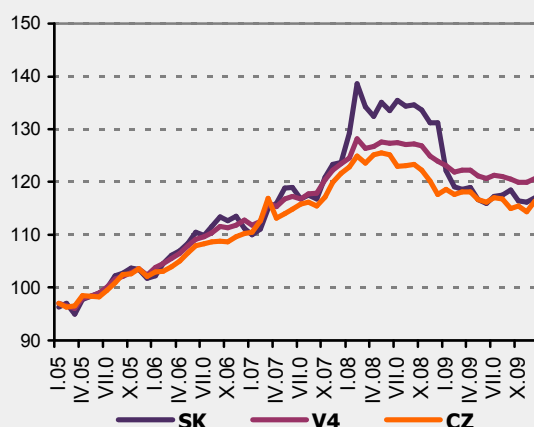
¹⁹ Porovnáваме hodnotu indexu na konci roka 2009 s hodnotou na konci roka 2008. Nedá sa jednoznačne potvrdiť, že by najvyšší nárast dosahovali krajiny s najväčším medziročným poklesom v predchádzajúcich obdobiach. Ak porovnáme vývoj v krajinách mimo eurozóny a v eurozóne, existujú náznaky, že práve krajiny eurozóny sa zotavujú rýchlejšie.

²⁰ V priemyselnej výrobe sa predstih voči priemeru V4 budoval postupnejšie a v roku 2009 sa začal opäť vytvárať. Index stavebnej produkcie na Slovensku pôsobil menej pozitívne a trend poklesu v roku 2009 pretrvával.

Graf 5 Medzinárodné porovnanie vývoja stavebnej produkcie (index 2005=100)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: SK – Slovenská republika, V4 – jednoduchý priemer za krajiny V4, CZ – Česká republika.

Graf 6 Medzinárodné porovnanie vývoja maloobchodného obratu (index 2005=100)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: SK – Slovenská republika, V4 – jednoduchý priemer za krajiny V4, CZ – Česká republika.

V období po stanovení konverzného kurzu slovenskej koruny voči euru sa oživila diskusia o výhodách samostatnej meny a prínosoch prípadného znehodnotenia meny pre domáce podniky. Ako vyplýva z vyššie uvedených grafov, v okolitých krajinách nebol po oslabení ich mien zaznamenaný výrazne odlišný vývoj priemyselnej a stavebnej produkcie. Strmší prepád maloobchodného obratu na Slovensku v porovnaní s okolitými krajinami a jeho zotrvanie na nižších úrovniach by teoreticky mohol potvrdzovať istý oneskorený vplyv zhodnotenia efektívneho výmenného kurzu SR.²¹

Bližší pohľad na vývoj odvetvia veľkoobchodu, maloobchodu a opravy motorových vozidiel a motocyklov ukazuje, že jednotlivé pododvetvia reagovali odlišne. Podľa údajov Štatistického úradu SR sa v roku 2009 situácia vo veľkoobchode zhoršila viac ako v maloobchode. Veľkoobchodné tržby sa znížili o 27 % a maloobchodné o 12 %. Najviac medziročne klesol veľkoobchod so strojmi (-45 %) a nešpecializovaný veľkoobchod. Zvýšil sa iba obchod so zariadeniami pre informačné a komunikačné technológie (+5,6 %). V rámci maloobchodu klesol najviac obchod s ostatnými tovarmi pre domácnosť (-30 %).²² Medziročne vzrástol dopyt po tovaroch pre kultúru a rekreáciu (+5,9 %), ako aj maloobchod so zariadeniami pre informačné a komunikačné technológie (+2,6 %). Napriek globálnemu poklesu dopytu sa medziročne zvýšili aj maloobchodné tržby v nešpecifikovaných predajniach (+1,2 %), ktoré zahŕňajú väčšinu obchodných reťazcov.

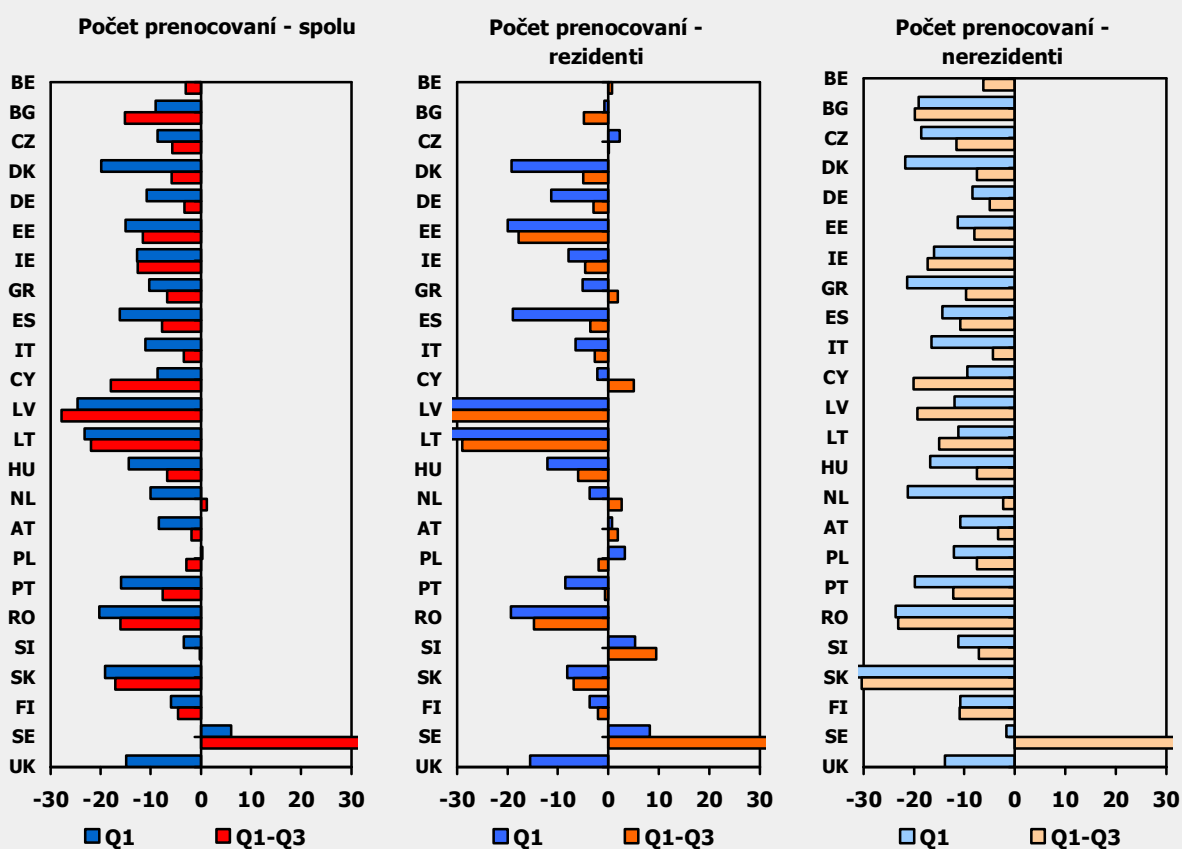
²¹ Možnosť znehodnotenia kurzu ako dôležitý argument pre zachovanie samostatnej meny sa využíva najmä v Českej republike. Vývoj produkcie a obratu však neindikuje, že by oslabenie českej koruny v roku 2008 prinieslo merateľný prínos. Zásadne odlišný vývoj môžeme sledovať iba v prípade stavebnej produkcie a maloobchodného obratu v Poľsku, kde oba ukazovatele v uplynulom období takmer kontinuálne rástli aj napriek globálnej hospodárskej kríze a zvýšenej volatilitě kurzov. Tu však kľúčovú úlohu zohrala pravdepodobne veľkosť domácej ekonomiky, s ňou súvisiaci vyšší význam domáceho dopytu a nižšia otvorenosť ekonomiky. Pozitívny vplyv na vývoj v Poľsku malo aj zníženie daní, expanzívna fiškálna politika a opatrenia v rámci štrukturálnych politík.

²² Maloobchod v stánkoch a na trhoch klesol o viac ako 60 %, no jeho podiel na maloobchode je zanedbateľný.

Krátko po zavedení eura sa na Slovensku objavili diskusie o tom aký negatívny dopad malo zafixovanie kurzu na náš cestovný ruch. Z dostupných údajov vyplýva, že prepád príjmov z turizmu je problémom takmer všetkých krajín EÚ, obmedzilo sa najmä cestovanie do zahraničia. Menej ciest uskutočnili aj slovenskí občania, zredukovali hlavne počet zahraničných ciest súvisiacich s podnikaním. Naopak badateľne vzrástol počet návštev príbuzných doma i v zahraničí.

Slovensko patrí zároveň medzi tie krajiny, ktorých občania v roku 2009 medziročne skoro vôbec neznížili počet prenocovaní v zahraničí. Ich záujem o domáci turizmus zato viditeľne klesol. Údaje o počtoch prenocovaní všetkých (domácich aj zahraničných) turistov napovedajú, že Slovensko zažilo v roku 2009 jeden z najcitelnejších útlmov v kolektívnom cestovnom ruchu, a to najmä z pohľadu záujmu zahraničných turistov (graf č. 7). V priebehu roka 2009 sa medziročný pokles počtu prenocovaní v zariadeniach kolektívneho ubytovania vo väčšine sledovaných krajín postupne zmiernoval. Isté oživenie vidíme aj na Slovensku, medziročný prepád záujmu zahraničných turistov za prvé tri štvrtroky bol však stále najväčší spomedzi hodnotených krajín EÚ.

Graf 7 Vývoj počtu prenocovaní v ubytovacích zariadeniach v roku 2009
(medziročná zmena v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

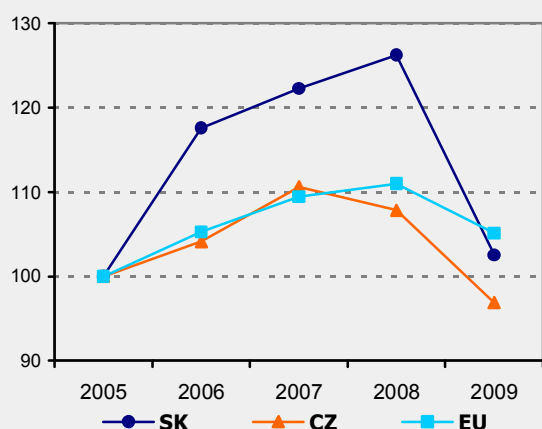
Poznámka: graf znázorňuje údaje za všetky kolektívne ubytovacie zariadenia. Údaje o vývoji vo Francúzsku, na Malte a v Luxembursku neboli k dispozícii.

Podľa výsledkov zverejnených Štatistickým úradom SR klesli tržby z ubytovania (za rok 2009) medziročne o 19 %. Tržby reštaurácií a pohostinstiev sa znížili o 24 %. Graf č. 8 porovnávajúci strednodobú tvorbu tržieb za ubytovacie a stravovacie služby v krajinách EÚ sa do veľkej miery podobá grafom z iných odvetví. Do roku 2008 tržby na Slovensku rástli rýchlejšie ako v iných krajinách a v roku 2009 bol u nás zaznamenaný naopak strmší prepád. To naznačuje, že hlavným faktorom vývoja turizmu na Slovensku v roku 2009 bol pravdepodobne globálny pokles dopytu.

Slovensko zaznamenalo v prvých troch štvrtrokoch roku 2009 medziročný pokles záujmu zahraničných turistov spolu o 18 %. Z hľadiska teritoriálneho členenia návštevníkov môžeme konštatovať, že počet domácich turistov klesol relatívne menej ako počet zahraničných turistov. Nižší bol predovšetkým záujem poľských turistov o vycestovanie na Slovensko.²³ Pokles počtu českých turistov bol porovnateľný s poklesom turistov z iných krajín.

Graf 8 Medzinárodné porovnanie tržieb v ubytovacích a stravovacích zariadeniach (index 2005=100)

Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR.

Poznámka: SK – Slovenská republika, EU – Európska únia, CZ – Česká republika. Harmonizované údaje za SR neboli k dispozícii, zobrazený vývoj zahŕňa iba ubytovacie zariadenia.

Tabuľka 3 Teritoriálna štruktúra návštevníkov ubytovacích zariadení v SR (v %)

	Podiel na celku 2008	Podiel na celku 2009*	Zmena počtu 2007/2008	Zmena počtu 2008*/2009*
SK	56,7	60,9	10,6	-9,3
CZ	13,2	12,9	9,4	-22,6
PL	7,6	5,2	26,4	-47,0
DE	4,0	4,0	-6,4	-21,2
HU	2,2	1,8	-3,9	-38,3
ostatní	16,3	15,2	-2,0	-25,4

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: SK – Slovenská republika, CZ – Česká republika. PL – Poľsko, DE – Nemecko, HU – Maďarsko.

* 1. až 3. štvrtrok

4.2 VÝVOZ DO ZAHRANIČIA

Azda najdôležitejším ukazovateľom konkurencieschopnosti podnikového sektora je vývozná výkonnosť. Hodnota vývozu z krajín EÚ bola v mesiacoch január až december 2009 o 19 % nižšia ako v predchádzajúcom roku.²⁴ V tabuľke č. 4 si môžeme zároveň všimnúť, že veľkosť poklesu vývozu zo všetkých krajín V4 bola takmer identická. Celkový dovoz sa znížil ešte

²³ Tu si je potrebné uvedomiť, že poliaci neobmedzili iba cestovanie na Slovensko, ale aj do iných krajín a vo výraznej miere obmedzili tiež domáci turizmus. Za prvé tri štvrtroky 2009 znížili (v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka) počet prenocovaní v zahraničí o 35 %.

²⁴ Pokles zahraničného obchodu bol vysoko synchronizovaný nielen v rámci EÚ, ale aj v celosvetovom meradle.

výraznejšie. Detailnejšie údaje vpravo naznačujú, že vývoz zo Slovenskej republiky do krajín mimo EÚ klesol o niečo viac ako z Českej republiky.²⁵ V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ zaevidovali slovenské podniky relatívne nižší útlm vývozu medziproduktov a kapitálových statkov. Podobné zistenia poskytuje aj analýza vývoja dvanásťmesačného priemeru medziročnej zmeny vývozu počas roka 2009.²⁶

Podiel Slovenska na vývoze mimo EÚ sa medziročne významne nemenil.²⁷ Podiel jednotlivých krajín V4 na spoločnom vývoze z V4 sa menil iba mierne. Podiel Maďarska sa držal na úrovni 25,2 %. Podiel Poľska klesol medziročne približne o 1 percentuálny bod (na 39,2 %) v prospech Českej republiky (nárast o 0,8 percentuálneho bodu) a Slovenska (mierne zvýšenie z 11,1 % v roku 2008 na 11,3 % v roku 2009).

Podľa vývoja zahraničného obchodu SR za prvé tri štvrtroky 2009 najmenej klesol vývoz do Ázie (o 17 %) a do Európy (o 25 %). Vývoz do Ameriky sa znížil až o 48,8 %.²⁸ Vývoj dovozu bol veľmi podobný, rozdiely medzi krajinami a kontinentmi sú ale menej výrazné. Všetky krajiny (okrem Spojeného kráľovstva) vyviezli na Slovensko menej.

Z hľadiska tovarovej štruktúry vzrástol iba vývoz ropy a plynu (42 %) a elektrotechnických a optických zariadení (1,4 %). Najviac sa prepadol vývoz základných kovov (-42 %) a ostatných produktov ťažby. Medziročne vzrástol dovoz odevov (o 26 %), tabakových výrobkov a farmaceutických výrobkov. Klesol najmä dovoz kovov (-48 %) a niektorých služieb.

Okrem všeobecne platného prechodu od rastúceho trendu k poklesu sa nedá povedať, že v roku 2009 vynikli nejaké neočakávané odvetvia, príp. regióny. Vývoz do Ameriky a Oceánie klesal už aj v predchádzajúcom roku. Dovoz zo Spojeného kráľovstva rástol, i keď značne nižším tempom. Vývoz ropy, plynu a elektrických a optických zariadení patrili medzi najdynamickejšie aj predtým.

V kapitole č. 2 sme zhrnuli výsledky prieskumov týkajúcich sa vplyvu zavedenia eura. Prevažná časť podnikov nepredpokladala zmeny v dynamike vývozu. Medzi podnikmi, ktoré uvažovali o vplyve zavedenia eura na ich vývoznú výkonnosť, prevládali podniky s pozitívnymi očakávaniami. V skutočnosti (s výnimkou vyššie spomenutých odvetví) zaevidovali slovenské podniky v roku 2009 nižšiu hodnotu vývozu ako pred zavedením eura. Najväčší rozdiel medzi očakávaným a skutočným vývozom bol vo veľkých podnikoch, kde nepredpokladali pokles vývozu.

---

²⁵ Z toho však vyplýva, že pokles vývozu zo Slovenska do krajín EÚ bol naopak miernejší. To sa zdá byť v rozpore z často vyslovovanou hypotézou, že samostatná menová politika pomáha českým firmám udržať si konkurencieschopnosť.

²⁶ V dôsledku relatívne dynamického vývoja v roku 2008 bol dvanásťmesačný priemer rastu vývozu mimo krajiny EÚ ešte v marci 2009 stále kladný, pričom Česká republika už evidovala pokles. Vplyvom bázičného efektu v ďalších štvrtrokoch dosahovala priemerná dvanásťmesačná zmena vývozu zo SR naopak vyššiu zápornú hodnotu. Koncom roka sa začal priemerný dvanásťmesačný pokles hodnoty vývozu zo Slovenska viditeľnejšie zmierňovať ako v prípade eurozóny alebo Českej republiky.

²⁷ Podľa priemerných mesačných údajov Eurostatu klesol z 0,54 % v roku 2008 na 0,52 % v roku 2009.

²⁸ Najviac sa prepadol vývoz do Austrálie (55,6 %) a do Oceánie (70,8 %). Vývoz do Afriky klesol o 26 %. Ich podiel na celkovom vývoze zo SR je však nízky.

Tabuľka 4 Medzinárodné porovnanie vývoja zahraničného obchodu v roku 2009
(medziročná zmena v %)

Krajina	Celkový zahraničný obchod		Vývoz mimo krajín EÚ				
	Vývoz	Dovoz	Spolu	Kapitálové statky	Spotrebný tovar	Spotrebný tovar (bez doprav. p.)	Medzi-produkty
EU	-19	-24	-16	-20	-18	-7	-18
AT	-20	-18	-19	-23	-9	-4	-19
BE	-17	-20	-14	-26	-24	-1	-20
BG	-22	-33	-31	-32	-6	1	-35
CY	-19	-6,1	-12	13	-20	-16	-15
CZ	-19	-22	-17	-17	-22	-11	-20
DK	-16	-21	-10	-17	-1	-4	-11
EE	-24	-33	-22	-14	-7	-25	-27
FI	-32	-31	-31	-37	-20	-24	-23
FR	-16	-17	-13	-17	-22	-5	-15
DE	-18	-17	-17	-19	-16	-7	-18
GR	-18	-30	-14	-19	-42	-10	-16
HU	-19	-24	-21	-25	-28	-13	-22
IE	-4	-22	-1	7	-21	12	-13
IT	-21	-23	-18	-18	-11	-16	-20
LV	-21	-37	-18	-31	16	-19	-13
LT	-27	-38	-35	-56	-21	-19	-36
LU	-13	-19	-2	27	-19	-4	-17
MT	-25	-20	-16	-29	2	-37	-12
NL	-18	-19	-11	-17	-30	1	-9
PL	-17	-26	-22	-25	-20	-14	-27
PT	-18	-18	-21	-17	-14	-5	-30
RO	-14	-32	-25	6	-36	-9	-29
SK	-17	-21	-20	-19	-23	-11	-15
SI	-19	-25	-22	-31	-28	-17	-22
ES	-18	-28	-17	-15	-11	-8	-19
SE	-25	-25	-22	-28	-22	-6	-21
UK	-19	-20	-16	-17	-22	-8	-20

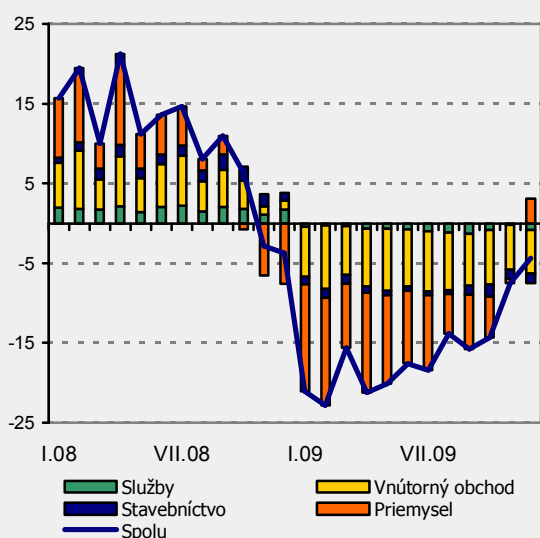
Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Celkový zahraničný obchod zahŕňa obchod s krajinami EÚ a mimo EÚ. Zmeny sú vypočítané z hodnoty vývozu v eurách.

4.3 OBRAT A TRŽBY

Pokles tržieb sa v priebehu roka 2009 spomaľoval, tržby za vybrané najdôležitejšie odvetvia spolu však aj na konci roka medziročne klesali.²⁹ Tento vývoj úzko súvisel s vývojom domácej spotreby. Vidíme, že tržby vnútorného obchodu nereagovali tak pružne ako tržby v priemysle (graf č. 9). Z podrobnejšieho pohľadu na vývoj tržieb za predaj priemyselných tovarov publikovaných Eurostatom vyplýva, že v porovnaní s okolitými krajinami a eurozónou klesali na Slovensku v roku 2009 tržby za predaj produktov dlhodobej spotreby pomalším tempom. Tržby za predaj tovarov krátkodobej spotreby klesali naopak oveľa rýchlejšie v SR ako v eurozóne (graf č. 10).

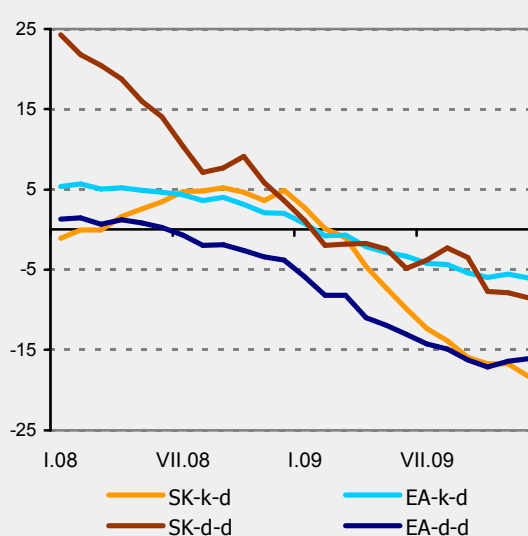
Graf 9 Vývoj tržieb za vlastné výkony a tovar v SR (medziročná zmena v %)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: Vnútorný obchod zahŕňa predaj a opravy vozidiel, veľkoobchod, maloobchod, hotely a reštaurácie.

Graf 10 Vývoja tržieb v priemysle (12-mesačný priemer medziročnej zmeny v %)

Zdroj: Eurostat.

Poznámka: EA – eurozóna, k-d – tovary krátkodobej spotreby, d-d – tovary dlhodobej spotreby.

Pred zavedením eura iba malá časť podnikov očakávala pokles obratu a tržieb. S nižším obratom uvažovalo 15 % malých podnikov prevažne z odvetvia priemyselnej výroby.³⁰ V roku 2009 sa medziročne znížili tržby vo všetkých hlavných odvetvových skupinách, najmä v priemyselnej výrobe a veľkoobchode. Pričom tržby malých podnikov klesali rýchlejšie.

Nižšie úrovne vývozu, výroby a tržieb sa prejavili aj v zhoršení finančných a hospodárskych výsledkoch slovenských podnikov.

²⁹ A to aj napriek tomu, že koncom minulého roka už bolo viditeľné oživenie priemyselnej výroby.

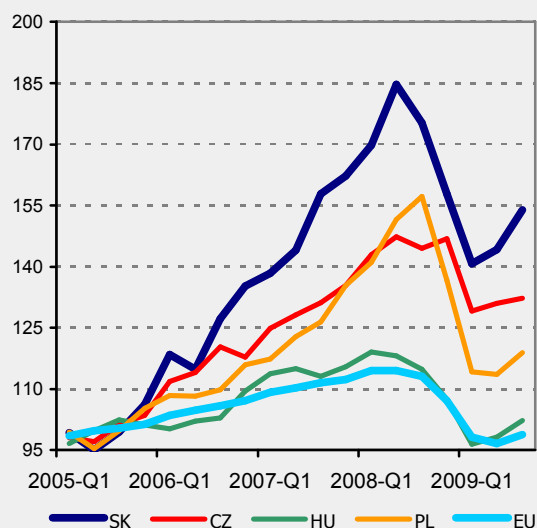
³⁰ Žiaden z oslovených podnikov však pravdepodobne neočakával vplyv globálnej hospodárskej krízy. Táto skutočnosť výrazne komplikuje porovnanie očakávaného vývoja so skutočným.

4.4 PRIDANÁ HODNOTA

Vo vývoji pridanej hodnoty za prvé tri štvrtroky 2009 môžeme sledovať najmä medziročný pokles podielu priemyselnej výroby a obchodu na pridanej hodnote všetkých nefinančných podnikov. Posilnilo sa postavenie vybraných odvetví služieb a sieťových odvetví. Vývoj v ostatných krajinách EÚ bol veľmi podobný. V eurozóne klesla pridaná hodnota vytvorená v priemyselných podnikoch v januári až septembri 2009 medziročne o 15,5 %, v stavebných podnikoch o 5 % a v trhvoorientovaných službách o 2,8 %.

Na grafoch č. 11 a 12 vidíme, že vybrané odvetvia vytvorili v roku 2009 nižšiu pridanú hodnotu ako v predchádzajúcom roku vo väčšine krajín EÚ. Medziročný prepád objemu vytvorenej pridanej hodnoty naznačuje, že pokles konkurencieschopnosti slovenských podnikov bol na úrovni priemeru EÚ (tak v oblasti výroby, ako aj služieb).

Graf 11 Porovnanie vývoja pridanej hodnoty v priemysle
(index 2005=100)

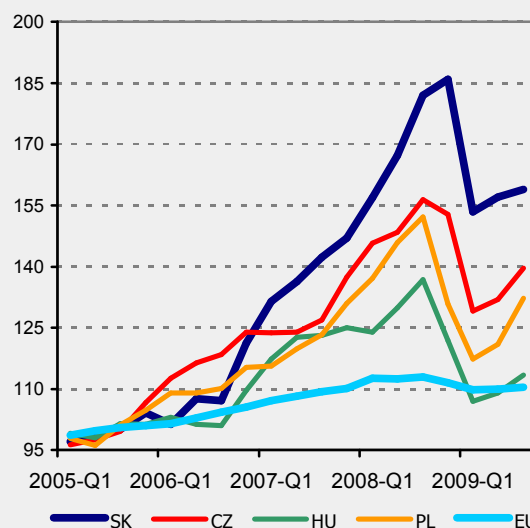

Medziročná zmena v % (Q1- Q3 2009 / Q1- Q3 2008)

	EE	UK	LX	PL	EU	SK	MT	PT	CY	
min	-25,2	-23,8	-23,6	-22,9	-17,2	-17,2	-7,9	-6,5	-4,9	max

Zdroj: Eurostat.

Graf 12 Pridaná hodnota v obchode, doprave, ubytovaní a stravovaní
(index 2005=100)

Medziročná zmena v % (Q1- Q3 2009 / Q1- Q3 2008)

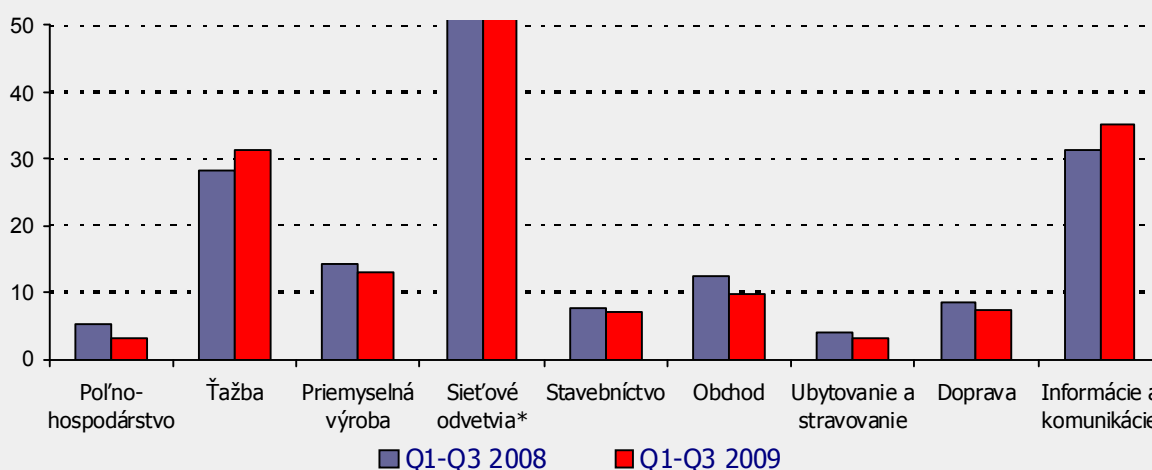
	LT	EE	UK	HU	SK	EU	ES	FR	GR	
min	-22,8	-19,5	-17,1	-15,7	-7,3	-6,7	0,0	0,9	2,9	max

Zdroj: Eurostat.

Napriek všeobecnému trendu poklesu pridanej hodnoty, niektorým odvetviám sa podarilo v roku 2009 zvýšiť produktivitu práce. Zvýšenie pridanej hodnoty na zamestnanca

zaznamenalo odvetvie ťažobného priemyslu, informácií a komunikácii a sieťové odvetvia. Produktivita ostatných odvetví medziročne klesla. Najviac klesla produktivita v obchode.³¹

Graf 13 Pridaná hodnota na zamestnanca
(v tis. EUR)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Poznámka: Skutočná pridaná hodnota na zamestnanca v sieťových odvetviach bola 70 eur v roku 2008 a 105 eur v roku 2009.

Podniky zasiahnuté globálnym poklesom dopytu boli nútené obmedziť produkciu a zvýšiť dôraz na minimalizáciu nákladov.

4.5 CELKOVÉ A MZDOVÉ NÁKLADY

Všetky hlavné odvetvia (s výnimkou ťažby a dobývania) zaevidovali v 1. až 3. štvrtroku 2009 medziročný pokles celkových nákladov. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že s rastúcou snahou o znížovanie nákladov sa zvyšovala aj snaha o redukciu mzdových nákladov.³² V stavebníctve, doprave a obchode mzdové náklady v sledovanom období medziročne vzrástli.

Mzdové náklady klesali rýchlejšie ako celkové náklady iba v sieťových odvetviach a v ubytovacích a stravovacích zariadeniach (graf č. 14). Na ďalšom grafe vidíme, že odvetvia, ktoré reagovali na pokles dopytu znížením mzdových nákladov, preferovali hlavne prepúšťanie zamestnancov.

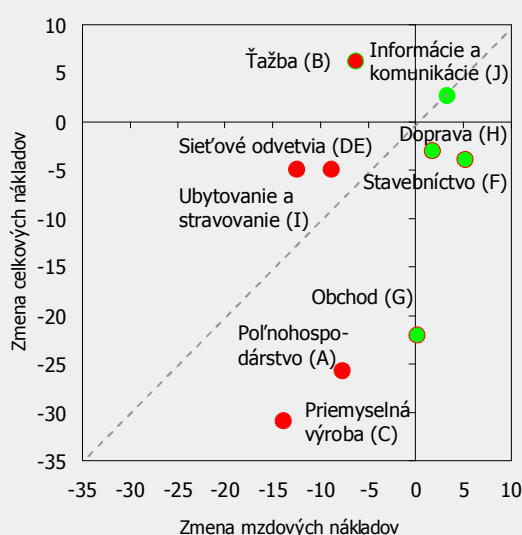
³¹ Medzinárodné údaje o odvetvovej štruktúre zamestnancov v roku 2009 neboli v čase hodnotenia k dispozícii. Ak sa pozrieme na vývoj celkovej zamestnanosti sledovaných krajín v jednotlivých štvrtrokoch, produktivita práce sa znížila menej na Slovensku ako v sledovaných krajinách. V priemere za prvé tri štvrtroky klesala zamestnanosť na Slovensku dynamickejšie ako priemer EÚ a priemer krajín V4. Výraznejší pokles zamestnanosti bol zaznamenaný v pobaltských krajinách, v Írsku a v severských krajinách (Dánsku, Švédsku a Fínsku).

³² Pri hodnotení mzdových nákladov vychádzame z vývoja počtu zamestnaných a priemernej mzdy v nefinančných korporáciách.

Vychádzajúc z indikatívneho odhadu podielu mzdových nákladov na celkových nákladoch neplatí, že odvetvia s vyšším podielom mzdových nákladov by sa snažili o väčšie zníženie mzdových nákladov. Porovnanie s vývojom pridanej hodnoty naznačuje, že nie všetky odvetvia boli schopné flexibilne reagovať úpravou mzdových nákladov na vývoj na trhu. Najmenej pružné z pohľadu vývoja ukazovateľov trhu práce sa zdajú byť obchod, doprava a stavebníctvo.³³

Graf 14 Vývoj celkových a mzdových nákladov v SR

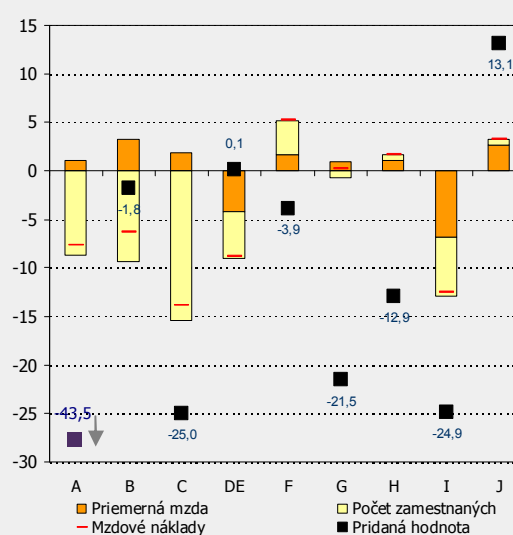
(medziročná zmena v %, Q1 - Q3)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Graf 15 Porovnanie vývoja mzdových nákladov a pridanej hodnoty

(medziročná zmena v %, Q1 - Q3)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Podľa ECB (2010) rozdiely vo vývoji kompenzácií na zamestnanca medzi krajinami eurozóny neboli také výrazné ako medzi sektormi. Podľa prvých odhadov v priemysle sa medziročný rast mzdových nákladov v eurozóne spomalil až takmer na nulu. V službách bol v prvých troch štvrtrokoch 2009 približne na úrovni 2 % a v stavebníctve viac ako 3 %. Sektorové členenie vývoja celkovej zamestnanosti indikuje, že medziodvetvové rozdiely v poklese zamestnanosti boli na Slovensku vyššie ako v eurozóne, lebo stavebníctvo, doprava a v podstate ani obchod v tomto období neparticipovali na poklese zamestnanosti.

4.6 INVESTIČNÉ VÝDAVKY

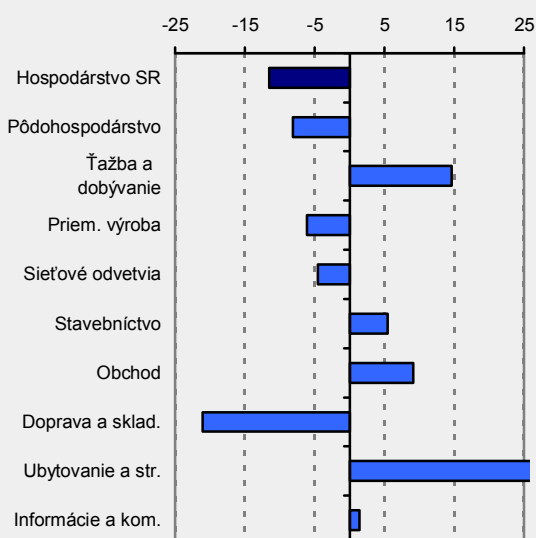
V reakcii na zhoršenie globálneho hospodárskeho vývoja boli podniky nútené obmedziť nielen prevádzkové, ale aj kapitálové výdavky. Investičná aktivita na Slovensku klesla o viac ako 11 %. Dvojciferný prepad zaznamenalo najmä odvetvie doprava a skladovania.

³³ Teoreticky by sme mohli vychádzať z predpokladu, že sú to odvetvia s nízkou mzdou a preto priestor na zníženie mzdy bol značne obmedzený. V skutočnosti bola priemerná mzda v priem. výrobe 712 eur, v obchode 704 eur a doprave 749 eur, iba v stavebníctve bola nižšia 548. A v ubytovaní a stravovaní, kde mzdové náklady citelne klesli, bola priemerná mzda najnižšia (468 eur mesačne).

Aj podniky priemyselnej výroby utlmili svoje investičné aktivity.³⁴ Napriek nižším tržbám investičná aktivita medziročne zintenzívnila v odvetvi ubytovacích a stravovacích služieb, ale aj v maloobchode.

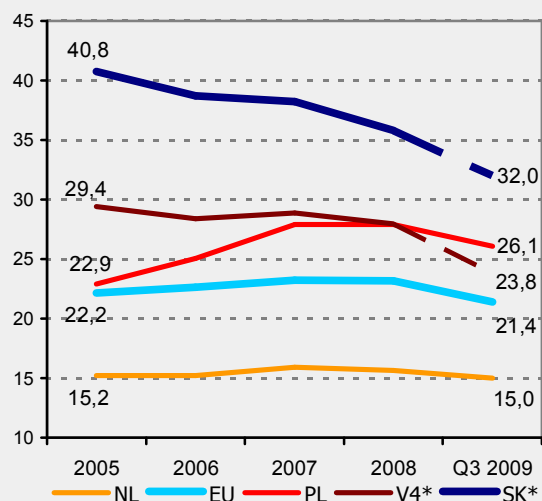
Aj napriek relatívne veľkému priemernému poklesu investícií je Slovensko stále jednou z krajín s najvyššou mierou investícií. V roku 2008 bol podiel investícií na pridanej hodnote na Slovensku najvyšší v celej EÚ. Ak zohľadníme odhad vývoja investícií publikovaný Európskou komisiou, podľa ktorého investície na Slovensku v roku 2009 klesli v menšej miere ako v iných krajinách EÚ (SR -7,5 % a EÚ -11,5 %), slovenský nefinančný sektor si zachoval pozíciu lídra spomedzi krajín EÚ.

Graf 16 Tvorba hrubého fixného kapitálu na Slovensku v roku 2009
(medziročná zmena v %, Q1-Q3)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Graf 17 Porovnanie miery investovania v krajinách EÚ
(podiel investícií na pridanej hodnote v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

Poznámka: *vlastný odhad pre Q3 2009, SK – krajina s najvyššou a NL – krajina s najnižšou hodnotou v EÚ.

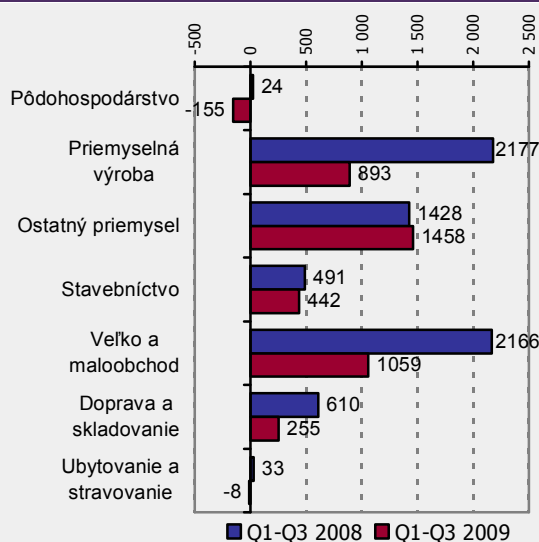
Predbežné údaje signalizujú, že finančná a hospodárska kríza zásadne ovplyvnila cezhraničné toky investícií. Podľa UNCTAD (2010) globálne toky priamych zahraničných investícií sa prepadli o 39 % (klesli z 1,7 bil. USD na 1 bil. USD). Relatívne menej klesol prílev priamych zahraničných investícií do rozvíjajúcich sa krajín a relatívne viac do vyspelých krajín. Prílev investícií na Slovensko vo forme majetkovej účasti sa medziročne zvýšil. Pokles ostatného kapitálu bol však masívnejší ako prírastok majetkovej účasti. Celkový prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko bol preto záporný.

³⁴ Tu je však zaujímavé spomenúť, že podľa predbežných údajov investície klesli menej ako mzdové náklady alebo pridaná hodnota.

4.7 HOSPODÁRSKE VÝSLEDKY

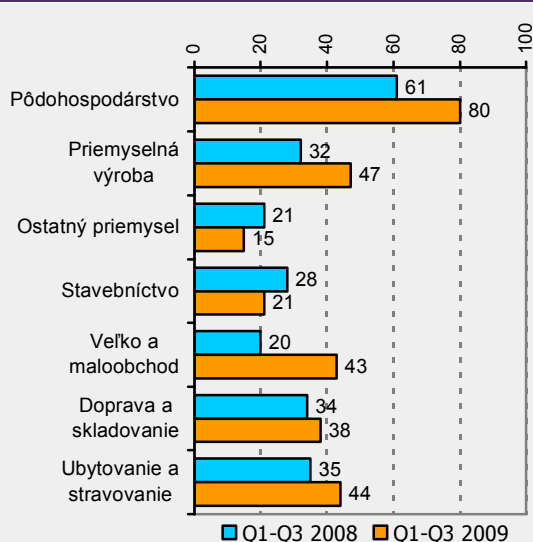
Nižšia miera tvorby pridanej hodnoty sa prejavila vo vývoji hospodárskeho výsledku nefinančných podnikov. Medziročne klesol najmä zisk v priemyselnej výrobe, obchode a doprave. Poľnohospodárstvo a odvetvie ubytovacích a stravovacích zariadení vykázali stratu. V spomínaných odvetviach sa zvýšil aj podiel stratových podnikov na celkovom počte podnikov.

Graf 18 Vývoj hospodárskeho výsledku nefinančných podnikov na Slovensku (mil. EUR)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Graf 19 Podiel stratových korporácií na celkovom počte korporácií v SR (v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

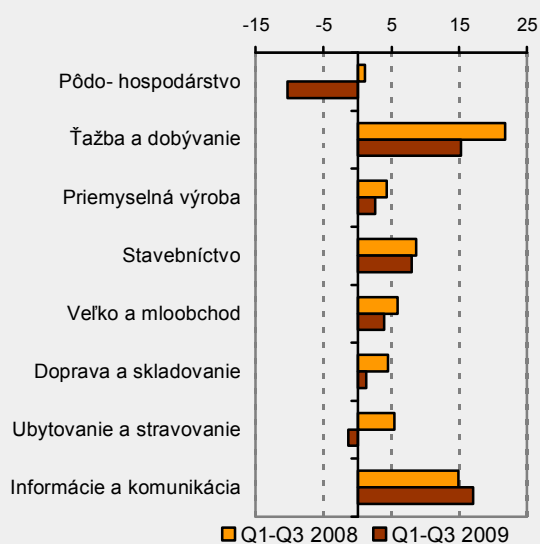
Poznámka: medziročný vývoj mohol byť značne ovplyvnený poklesom počtu sledovaných korporácií.

Medzinárodné porovnanie ukazuje, že slovenský podnikový sektor patrí dlhodobo medzi najziskovejšie v EÚ. Podľa posledných dostupných údajov za rok 2008 dosahovali slovenské podniky tretí najvyšší podiel hrubého prevádzkového prebytku na pridanej hodnote. Rentabilita výnosov bola jedna z najvyšších a rentabilita kapitálu bola dokonca najvyššia v celej EÚ. Slovensko zároveň patrilo ku krajinám s najväčšími rozdielmi medzi jednotlivými odvetviami. V roku 2009 sa ziskovosť podnikov znížila. Podľa nášho odhadu slovenské nefinančné korporácie stále patria medzi najziskovejšie v EÚ.³⁵

Celková rentabilita výnosov vypočítaná na základe údajov ŠÚ SR (za 1. až 3. kvartál 2009) klesla zo 6,5 % na 5,3 %. Nie všetky odvetvia zaznamenali pokles rentability. Pôdohospodárstvo a ubytovanie sa dostali do straty, rozdiely medzi odvetviami sa preto ešte zvýšili. Výrazne nižšiu rentabilitu dosiahlo v roku 2009 odvetvie dopravy a skladovania. Pomerové ukazovatele ziskovosti sa viditeľne zhoršili aj v priemyselnej výrobe a obchode.

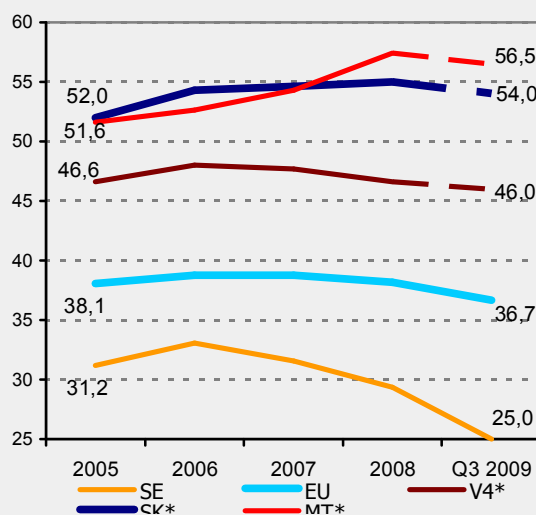
³⁵ Za SR nie sú k dispozícii štvrťročné údaje o podiele hrubého prevádzkového prebytku na pridanej hodnote. Odhad je založený na vývoji podielu hospodárskeho výsledku na pridanej hodnote.

Graf 20 Rentabilita výnosov nefinančných podnikov na Slovensku
(podiel hosp. výsledku na výnosoch v %)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Graf 21 Porovnanie miery ziskovosti v EÚ
(podiel prevádzkového prebytku na pridanej hodnote v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

Poznámka: *vlastný odhad pre Q3 2009, MT – krajina s najvyššou a SE – krajina s najnižšou hodnotou v EÚ.

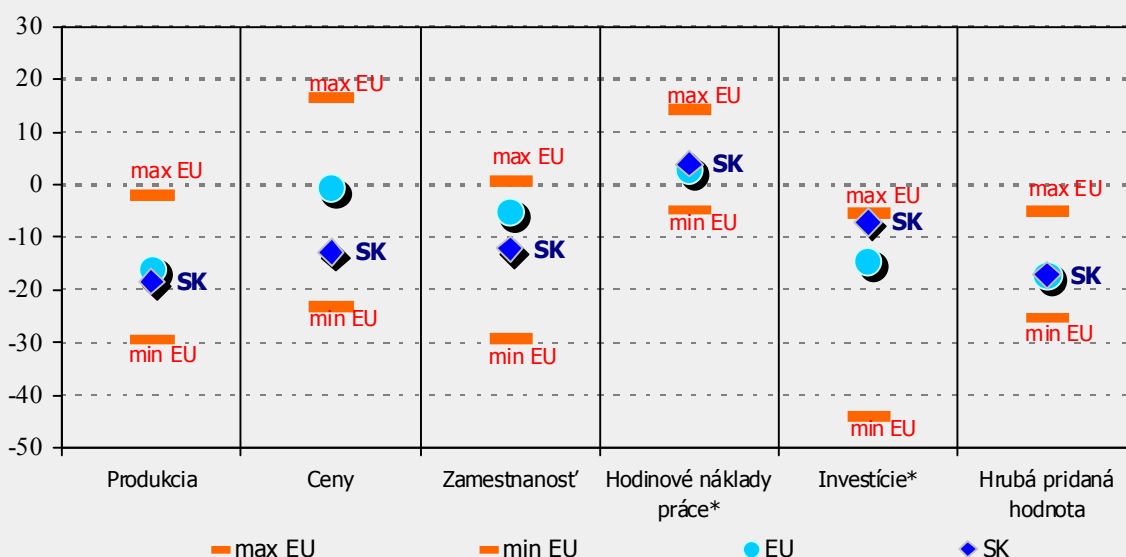
Hospodárska kríza sa v prvých troch štvrtrokoch roku 2009 neprejavila v poklese počtu podnikov. Počet vznikajúcich podnikov stále prekračoval počet zanikajúcich podnikov. Počet podnikov sa medziročne zvýšil o takmer 15 % (v predchádzajúcom roku to bolo iba o 10 %). Najrýchlejším tempom vzrástol počet podnikov zaoberajúcich sa odbornými, vedeckými a technickými službami (o 25,5 %). Medziročný rast prekračujúci 20 % dosiahli aj odvetvia informácií a komunikácie a dopravy a skladovania. Najpomalšie rástol počet pôdohospodárskych podnikov (5 %) a podnikov priemyselnej výroby (7,3 %). Čo sa týka veľkostnej štruktúry, zvýšil sa počet najmä malých a mikro podnikov. Počet stredných podnikov vzrástol o 5 % a počet veľkých podnikov viac-menej stagnoval, keď sa zvýšil iba o jedno 1 %. Počet živnostníkov mierne klesol (o 0,4 %, resp. o 1393 osôb), najviac v obchode (o 4767 osôb) a priemyselnej výrobe (o 3636 osôb). V stavebníctve a v iných odvetviach naopak vzrástol. Rast počtu podnikov niekoľkonásobne prevýšil pokles počtu živnostníkov.

4.8 SÚHRNNÝ POHĽAD NA SITUÁCIU V PODNIKOKCH

Z pohľadu konkurencieschopnosti nás prioritne zaujíma vývoj v obchodovateľnom sektore. V slovenských podmienkach je obchodovateľný sektor tvorený najmä priemyselnými podnikmi. Napriek tomu, že pokles priemyselnej produkcie bol o niečo väčší ako priemerný pokles v EÚ, hrubá pridaná hodnota sa medziročne znížila v rovnakej miere ako priemer za krajiny EÚ. Slovenské podniky pristúpili k relatívne viditeľnejšiemu zníženiu cien a počtu zamestnancov. Podarilo sa im udržať relatívne nízku mieru poklesu investícií.

Graf 22 Súhrn hlavných ukazovateľov vývoja odvetvia priemyselnej výroby na Slovensku v roku 2009
(medziročná zmena v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

Poznámka: založené na údajoch za 1. až 3. štvrťrok.

* údaj za celý podnikový sektor.

Pri podrobnejšom pohľade na vývoj v priemyselnej výrobe zistujeme, že v roku 2009 najviac klesala produkcia strojov a zariadení. Aj napriek obrovskej redukcii nákladov hospodáril toto pododvetvie v prvých troch štvrťrokoch so stratou. Najmenej zasiahnuté bolo odvetvie výroby elektrických a optických zariadení, ktoré i napriek globálnej hospodárskej kríze rástlo a dosiahlo viac ako dvojnásobné medziročné zvýšenie zisku. Významné rozdiely vo vývoji finančných a hospodárskych výsledkov medzi jednotlivými pododvetviami priemyselnej výroby naznačujú, že iné faktory (ako napr. životný cyklus výroby a výrobkov) zohrávali oveľa vyššiu rolu ako zavedenie eura a s tým súvisiace zhodnotenie efektívneho výmenného kurzu.

Tabuľka 5 Vývoj odvetví priemyselnej výroby v roku 2009
(medziročná zmena v %, okrem rentability výnosov)

odvetvie	Produkcia	Výnosy	Náklady	Investície	Počet zamestnancov	Priemerná mzda	Hospodársky výsledok	Pridaná hodnota	Rentabilita výnosov
Priemyselná výroba spolu	-24,9	-32,1	-30,9	-6,1	-14,6	0,6	-58,6	-25,0	2,6
Výroba potravín, nápojov a tabak. výrobkov	-15,3	-21,8	-23,6	17,1	-7,1	1,4	26,2	3,8	5,8
Výroba textílií a odevov	-27,5	-27,0	-24,5	-6,4	-20,4	1,3	-	-18,4	-2,7
Výroba kože a kožených výrobkov		-2,6	-2,8	-1,3			0,1	1,4	5,8
Spracovanie dreva a výroba výrobkov z dreva	-24,0	-43,7	-41,0	0,4	-15,7	0,9	-	-46,2	-2,2
Výroba papiera a papierových výrobkov		-19,8	-18,4	-4,5			-38,7	-13,1	5,4
Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov	2,0	-37,7	-34,9	-21,4	-2,6	3,3	-	-54,7	-0,4
Výroba chemikálií a chemických produktov	-24,0	-27,8	-24,3	-9,8	-3,7	-3,2	-92,6	-13,5	0,5
Výroba výrobkov z gumených a plastových materiálov	-25,1	-33,2	-31,4	-16,0	-11,8	0,6	-77,2	-20,7	1,3
Výroba ostatných nekovových výrobkov		-28,5	-22,8	-8,5			-66,4	-29,2	6,1
Výroba kovov a kovových konštrukcií	-35,4	-41,7	-38,1	-8,5	-16,2	-2,9	-80,2	-45,5	2,8
Výroba počítačových a elektronických zariadení	7,0	0,2	-2,2	-8,7	-10,9	5,3	158,5	14,8	3,9
Výroba strojov a zariadení	-37,5	-40,5	-51,4	-20,5	-22,7	-3,6	-	-33,0	-0,3
Výroba motorových vozidiel	-33,2	-44,1	-43,4	11,8	-14,8	0,3	-74,3	-31,5	0,9
Výroba nábytku, iná výroba a oprava/inštalácia	-30,7	-26,0	-27,9	-21,4	-13,9	1,3	3,9	-21,1	8,3

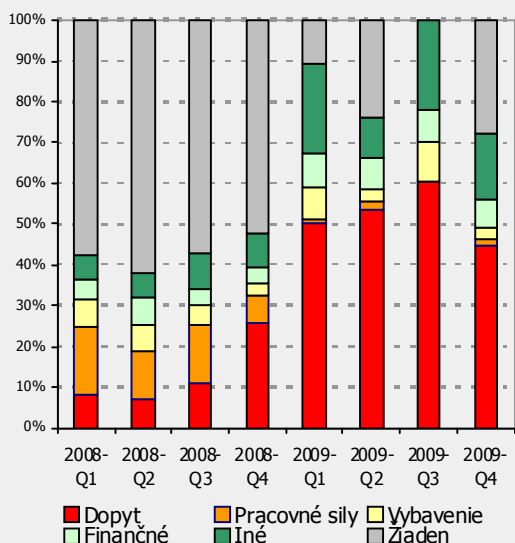
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Poznámka: založené na údajoch za 1. až 3. štvrťrok.

4.9 ANALÝZA MOŽNÝCH FAKTOROV

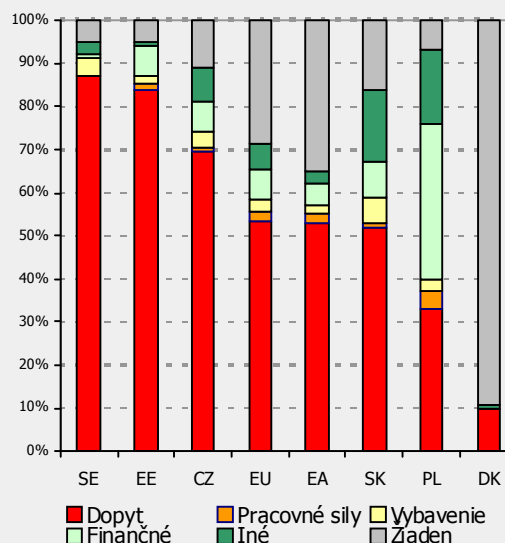
Prieskumy medzi podnikateľmi potvrdili, že hlavným faktorom obmedzujúcim produkciu v roku 2009 bol nedostatočný dopyt (grafy č. 23 a 24). V službách na Slovensku zohrávali mierne vyššiu úlohu finančné faktory, ktoré môžu teoreticky zahŕňať aj vplyv zavedenie eura, resp. zafixovania kurzu Slovenskej koruny voči euru. Ich vplyv je však na Slovensku dlhodobo vyšší ako v okolitých krajinách a v období zavedenia eura nedošlo k nejakému výraznému zvýšeniu vplyvu týchto faktorov.

Graf 23 Faktory obmedzujúce priemernú produkciu na Slovensku (podiel v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

Graf 24 Faktory obmedzujúce produkciu v krajinách EÚ v roku 2009 (priemerný podiel v %)

Zdroj: Eurostat, vlastné prepočty.

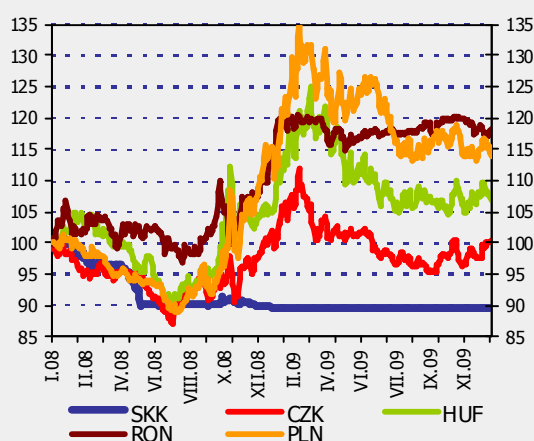
Poznámka: SE – krajina s najvyššou a DK – krajina s najnižšou hodnotou v EÚ.

Ak podniková sféra vníma nedostatočný dopyt ako rozhodujúci faktor obmedzujúci produkciu v takmer všetkých krajinách EÚ, vzniká otázka prečo bol prepád produkcie a hrubého domáceho produktu na Slovensku výraznejší ako v okolitých krajinách. Veľký vplyv mala vysoká otvorenosť slovenskej ekonomiky. Podiel zahraničného obchodu na HDP je jeden z najvyšších v EÚ, približne dvojnásobne vyšší ako v Poľsku, ale aj v ostatných krajinách eurozóny. Slovensko je zároveň jedna z najmenších ekonomík v EÚ podľa výšky hrubého domáceho produktu aj počtu obyvateľov. Pridaná hodnota je vo väčšej miere tvorená v odvetviach citlivých na cyklické výkyvy. Slovenskému hospodárstvu dominuje priemyselná výroba a obchod. Tieto faktory vytvárajú predpoklady na rýchlejší a silnejší dopad negatívneho vývoja vonkajšieho prostredia na domácu ekonomiku SR.

Zhodou okolností, v období zavedenia eura na Slovensku kurzy mien okolitých krajín voči euru pod vplyvom zhoršujúceho sa globálneho hospodárskeho vývoja a rastúcej averzie

k riziku oslabovali (graf č. 25). To malo za následok, že cenová a nákladová konkurencieschopnosť slovenských podnikov sa dočasne zhoršila.³⁶ Priemerné hodinové náklady práce vo V4 vyjadrené v eurách sa znížili pod úroveň nákladov práce na Slovensku (tabuľka č. 6). Keď sa situácia na finančných trhoch upokojila, začali sa meny okolitých krajín opäť zhodnocovať. Koncom roka 2009 už bola situácia v oblasti nákladovej konkurencieschopnosti takmer rovnaká ako pred zavedením eura. Zhoršenie nákladovej konkurencieschopnosti slovenských podnikov vnímame preto iba ako dočasné.³⁷

Graf 25 Vývoj výmenných kurzov krajín V4 a Rumunsko voči euru (index I.2008=100)

Zdroj: ECB, vlastné prepočty.

Tabuľka 6 Vývoj hodinových nákladov práce v priemysle

	2007	2008	Q1 2009	Q2 2009	Q3 2009	Q4 2009
EA15 (EUR)	27,7	28,3	28,4	28,7	28,9	29,0
V4 (EUR)	6,8	7,7	7,1	7,3	7,6	7,6
SR (EUR)	6,3	7,3	7,5	7,4	7,4	7,4
SR (% EÚ)	22,8	25,9	26,3	25,8	25,7	25,4
SR (% V4)	93,5	95,6	105,2	101,8	97,9	96,8

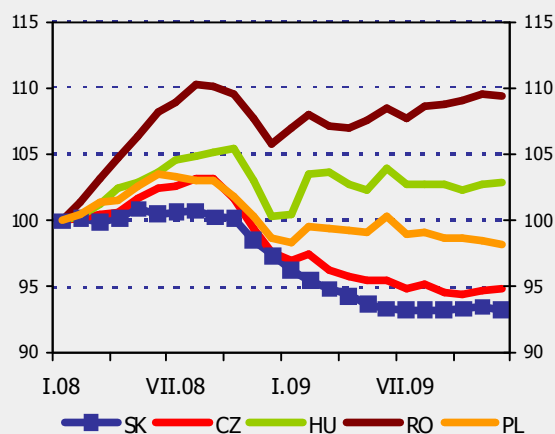
Zdroj: Jurášeková a kol. (2009), Eurostat. vlastné prepočty.
Poznámka: Q1 až Q4 2009 – vlastný odhad.

Znehodnotenie mien okolitých krajín dočasne zlepšilo ich nákladovú konkurencieschopnosť, vyššie dovozné ceny však stupňovali inflačné tlaky. Slovenské podniky boli schopné v období poklesu globálneho dopytu viac upraviť ceny produkcie. Umožnil im to rýchlejší pokles dovozných cien vstupov a medziproduktov, ktoré v priebehu roka 2009 na Slovensku klesli približne o 15 %.

³⁶ Vývojom konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky v období prechodu na euro sa bližšie zaoberá Jurášeková a kol. (2009).

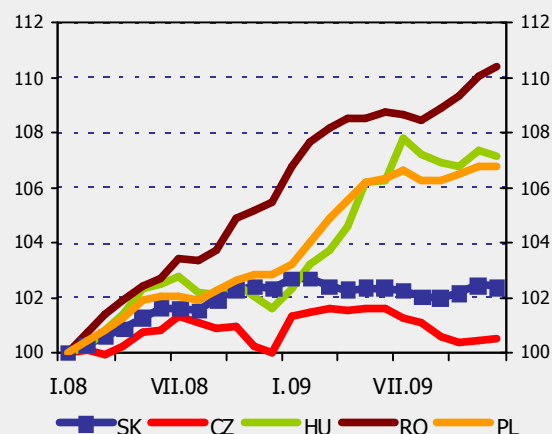
³⁷ Ak by mal rast nákladov práce zásadným spôsobom ovplyvniť celkovú konkurencieschopnosť slovenských podnikov, muselo by ísť o dlhodobú zmenu trendu, nielen o krátkodobé zvýšenie relatívnych nákladov práce.

Graf 26 Porovnanie vývoja cien priemyselných výrobcov (PPI)
(index I.2008=100)

Zdroj: Eurostat. vlastné prepočty.

Graf 27 Porovnanie vývoja spotrebiteľských cien (HICP)
(index I.2008=100)

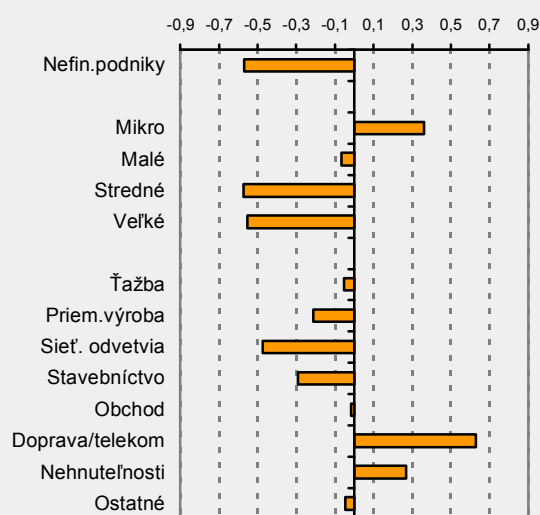
Zdroj: Eurostat. vlastné prepočty.

Ak zohľadníme relatívne vysokú dovoznú náročnosť priemyselnej výroby na Slovensku, krátkodobé oslabenie kurzov mien okolitých krajín nemuselo mať citelný vplyv na hospodárenie slovenských nefinančných podnikov. Slovenské priemyselné podniky boli schopné znížiť tiež mzdové náklady o približne 15 % (graf č. 14), čím si mohli vytvoriť relatívne veľký priestor na zníženie finálnych cien bez zásadného vplyvu na hospodárske výsledky podniku.

Porovnanie vývoja posilňovania slovenskej koruny a rastu zisku v rokoch 2000 až 2008 naznačuje, že posilňovanie nemalo zásadný negatívny vplyv na ziskovosť priemyselných podnikov. V období stupňujúceho sa posilňovania slovenskej koruny sa spomaľoval rast zisku najmä v odvetví výroby a rozvodu elektriny, plynu a vody a v stredných podnikoch (graf č. 28).

V roku 2009 bol kurz voči euru síce stabilný, efektívny výmenný kurz SR sa však pod vplyvom oslabenia mien ostatných krajín V4 posilnil. Najväčší prepád zisku zaznamenala priemyselná výroba, čo bolo do istej miery v súlade s dlhodobým vzťahom k vývoju výmenného kurzu. Obrovský prepád však zaevidoval v roku 2009 aj obchod, ktorému posilňovanie pôvodnej domácej meny takmer vôbec nevadilo. Naopak zisk stavebníctva klesol v prvých troch štvrtrokoch roku 2009 v porovnaní ostatnými odvetviami iba mierne, napriek tomu, že dlhodobý vzťah naznačuje silnú negatívnu závislosť od vývoja kurzu. Tieto zistenia naznačujú, že hlavné príčiny negatívneho hospodárskeho vývoja v podnikoch v roku 2009 treba hľadať inde.

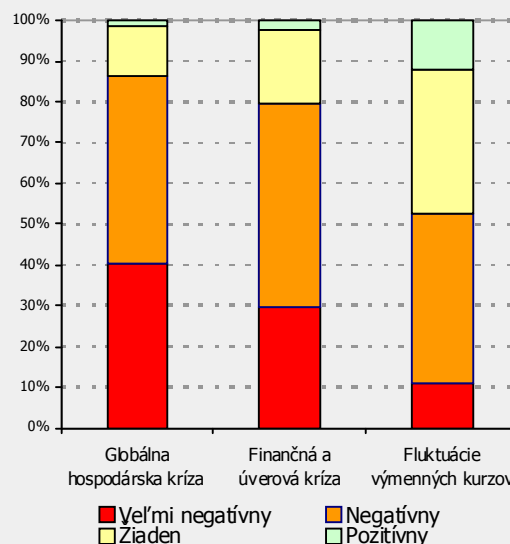
Graf 28 Korelácia vývoja výmenného kurzu a zisku nefinančných podnikov v SR (korelačný koeficient)

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty.

Poznámka: na základe ročných údajov za roky 2000 až 2008

Graf 29 Vplyv hlavných faktorov na investičné zámery podnikov (podiel v %)

Zdroj: UNCTAD.

Podľa aktuálnej správy o celosvetovom vývoji v oblasti investícií,³⁸ ktorá úzko súvisí s konkurencieschopnosťou, väčšina nadnárodných korporácií vníma ako hlavný faktor registrovaného poklesu investícií globálnu hospodársku krízu. Silný negatívny vplyv mala aj finančná a úverová kríza. Z pohľadu ďalších investičných zámerov vnímali podniky negatívne tiež s krízou súvisiace fluktuácie výmenných kurzov. V tomto zmysle mohol mať vývoj kurzov mien okolitých krajín v čase zavedenia eura na Slovensku z dlhodobého hľadiska dokonca viac negatívny ako pozitívny dopad na konkurencieschopnosť podnikovej sféry v týchto krajinách.

³⁸ UNCTAD (2009).

Box 1 Výsledky regresnej analýzy vplyvu hlavných faktorov konkurenčnej schopnosti slovenských podnikov

Rozhodujúcimi veličinami charakterizujúcimi úroveň konkurencieschopnosti sú objem produkcie, a vývozu. Činnosť podniku musí byť zároveň finančne výhodná. Najdostupnejším ukazovateľom hospodárskej úspešnosti je pridaná hodnota.

Jednoduchá regresná analýza potvrdzuje, že priemyselná produkcia na Slovensku je závislá nielen od zahraničného, ale tiež domáceho dopytu. Vývoz je určovaný najmä dopytom Nemecka. Tvorba pridanej hodnoty je naviazaná hlavne na domácu produkciu a domáci dopyt. Dôležitým zistením je skutočnosť, že umelá premenná*, ktorá môže vyjadrovať prípadný vplyv zavedenia eura, ale zároveň aj negatívny dopad globálnej hospodárskej krízy, zvyšuje presnosť odhadov.

Tabuľka A Výsledky jednoduchej regresnej analýzy pre SR

		Nezávislé premenné								
		Zahraničný dopyt		Domáci dopyt SR	Domacia produkcia SR	Umelá premenná			Konštanta	Upravené R ²
		Svet	DE			Q3 2008	Q4 2008	Q1 2009		
Závislá premenná	Priemyselná produkcia	0,4 (7,9)					-8,1 (-2,4)		0,59	
			0,3 (5,2)	0,3 (2,6)					0,51	
			0,2 (3,9)	0,5 (4,5)			-14,1 (-4,4)		0,68	
	Vývoz zo Slovenska	0,9 (5,9)						7,6 (3,5)	0,48	
		0,6 (4,4)				-22,3 (5,4)		12,3 (2,1)	0,64	
			0,8 (4,4)					-25,3 (-3,5)	11,3 (5,6)	0,68
	Pridaná hodnota v priemysle			0,9 (7,6)				6,91 (4,8)	0,59	
		0,3 (3,3)		0,8 (3,9)					0,45	
		0,2 (2,2)		1,2 (4,8)		-12,2 (-2,5)			0,52	

Poznámka: v tabuľke sú uvedené iba koeficienty štatisticky významných premenných (t-štatistika v zátvorke).

Časovo posunuté premenné boli zväčša významné, ale nezvyšovali presnosť odhadu. Rast miezd, zamestnanosti a cien boli v niektorých prípadoch významné, lenže s opačným znamienkom.

Z identifikovaného silného vplyvu umelej premennej by sme mohli predbežne usudzovať, že euro mohlo mať dočasný nepriaznivý vplyv na podniky. Problém je v tom, že Česká republika euro nezaviedla a Nemecko malo euro už dávno. Napriek tomu, regresné modely pre tieto krajiny sa vyznačujú väčšou presnosťou po zaradení umelej premennej pre obdobie zavedenia eura na Slovensku. Vyššia je aj priemerná hodnota ukazovateľa vyjadrujúceho tesnosť závislosti vývoja produkcie a umelej premennej. Prezentovaná jednoduchá regresná analýza preto potvrdzuje iba zásadnú zmenu vo vývoji sledovaných ukazovateľov v danom období, ktorá s veľkou pravdepodobnosťou súvisí najmä s negatívnymi dopadmi globálnej hospodárskej recesie.

Tabuľka B Výsledky regresnej analýzy pre ČR, Maďarsko, Poľsko a Nemecko

		Nezávislé premenné					
		Zahraničný dopyt (svet)	Domáci dopyt (spotreba domácností)	Umelá premenná			Upravené R ²
				Q3 2008	Q4 2008	Q1 2009	
Závislá premenná	Produkcia – Česká republika	0,45 (9,86)			-7,6 (-3,3)		0,73
	Produkcia – Maďarsko	0,43 (12,8)	0,12 (2,28)			-15,1 (-9,47)	0,91
	Produkcia – Poľsko	0,40 (12,2)				-6,58 (-2,95)	0,66
	Produkcia – Nemecko	0,48 (7,6)	-0,47 (2,01)			-8,60 (-4,50)	0,90

Poznámka: v tabuľke sú uvedené štatisticky významné premenné (t-štatistika v zátvorke).

* Premenná rovnajúca sa 1 v období po zavedení eura (resp. po zafixovaní kurzu) a rovná 0 vo všetkých predchádzajúcich štvrtrokoch.

Poznámka: odhady boli založené na štvrtročných údajoch o medziročných zmenách vybraných ukazovateľov za obdobie od 1. štvrtroka 2000 do 3. štvrtroka 2009.

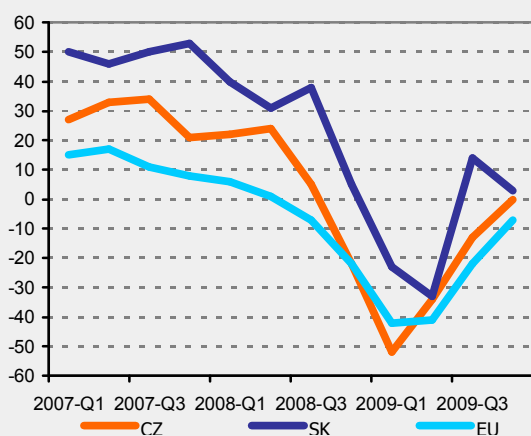
5. PREDPOKLADY ĎALŠIEHO VÝVOJA KONKURENCIESCHOPNOSTI PODNIKOVEJ SFÉRY NA SLOVENSKU

Podľa viacerých nezávislých odhadov čaká slovenskú ekonomiku už v roku 2010 citelnejšie oživenie ako iné krajiny EÚ. Consensus Economics (2010) predpokladá rast HDP eurozóny a EÚ na úrovni 1,1 %. Slovenský HDP by mal vrásť o 2,5 %.³⁹ Najrýchlejším, prípadne jedným z najrýchlejších temp spomedzi krajín EÚ sa bude SR podľa dostupných odhadov vyvíjať aj v roku 2011.

Aktuálna strednodobá predikcia NBS (2010) tiež predpovedá postupné obnovenie ekonomickej aktivity v dôsledku rastu svetového dopytu, čo by sa malo prejaviť hlavne v opätovnom zvýšení vývozných výkonnosti Slovenska. Podľa odhadov NBS a ECB v roku 2010 by mal reálny HDP medziročne stúpnuť o 3,2 % a v roku 2011 o 4,4 %. Zvýšená produkcia sa premietne do pozitívneho vývoja na trhu práce s výrazným časovým odstupom. Produktivita práce by pod vplyvom pokračujúceho znižovania zamestnanosti mala stúpať rýchlejšie ako hrubý domáci produkt. V súvislosti s oživením ekonomickej aktivity sa pravdepodobne mierne zrýchli rast spotrebiteľských cien.

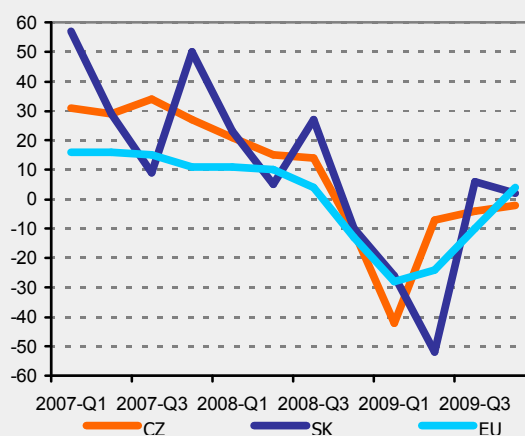
Očakávania podnikov týkajúce sa situácie v priemysle boli ku koncu roka 2009 a na začiatku roka 2010 pozitívne. Slovenské podniky zaznamenávali dynamickejšiu rast objednávok a predpokladali aj rýchlejšie oživenie vývozu.

Graf 30 Porovnanie vývoja nových objednávok v priemysle
(sezónne upravená bilancia)

Zdroj: EK.

Graf 31 Porovnanie vývoja očakávaného vývozu v nasledujúcich mesiacoch
(sezónne upravená bilancia)

Zdroj: EK.

V službách sa situácia v hodnotenom období nevyvíjala až tak sľubne. Výška odhadovaného dopytu v nasledujúcich troch mesiacoch stagnovala väčšinu roka na úrovni, na ktorú sa prepadla začiatkom roka 2009. Priemerný odhadovaný dopyt v EÚ po prvom štvrtroku 2009

³⁹ Consensus Economics (2010a).

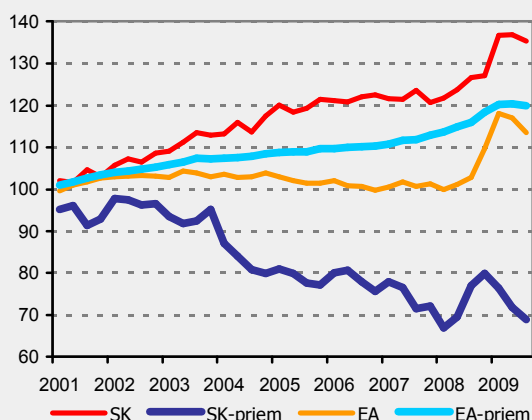

postupne rástol. V poslednom štvrtroku sa však už skutočný, ale aj očakávaný dopyt v službách na Slovensku vyvíjal lepšie ako priemer za EÚ a v 1. štvrtroku 2010 zároveň lepšie aj ako dopyt v Českej republike. Oživenie bolo najslabšie viditeľné v stavebníctve. Slovenské stavebníctvo pocítilo zvýšenie dopytu až začiatkom roka 2010. Predpokladaná budúca stavebná aktivita sa významne nezmenila ani v 1. štvrtroku 2010. Výsledky prieskumov v iných krajinách EÚ vykazovali podobné hodnoty.

5.1 ÚROVEŇ NÁKLADOV PRÁCE

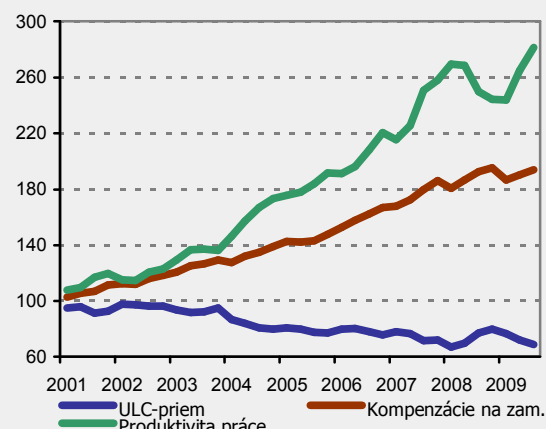
V nadväznosti na diskusiu o nákladovej konkurencieschopnosti je dôležité spomenúť, že jednotkové náklady práce v priemyselnej výrobe na Slovensku v dlhodobom horizonte neustále klesali. Dočasné zvýšenie nákladov práce koncom roka 2008 a začiatkom roka 2009 bolo zapríčinené poklesom HDP. V tomto období sa zvýšili jednotkové náklady aj v ostatných krajinách EÚ a eurozóny. Na rozdiel od Slovenska, eurozóna eviduje dlhodobú stagnáciu, prípadne mierny rast jednotkových nákladov práce v priemyselnej výrobe.⁴⁰

Graf 32 Porovnanie vývoja jednotkových nákladov práce v SR a v eurozóne (index 2000=100)

Zdroj: Eurostat, prepočty NBS.
Poznámka: priem – priemysel.

Graf 33 Vývoj hlavných zložiek jednotkových nákladov práce v priemysle (index 2000=100)

Zdroj: Eurostat, prepočty NBS.

5.2 ĎALŠIE KLÚČOVÉ FAKTORY

Tabuľka č. 7 sumarizuje zoznam najdôležitejších faktorov budúcej konkurencieschopnosti slovenských podnikov, ktoré boli identifikované dotazníkovým prieskumom medzi najvýznamnejšími podnikmi na Slovensku pred zavedením eura.⁴¹ Vidíme, že slovenské podniky očakávali silnejšie tlaky na znižovanie nákladov a zvyšovanie náročnosti zákazníkov. To ako na tieto očakávania reagovali, či mali vypracované strategické plány v týchto

⁴⁰ Priemerné jednotkové náklady práce v celom hospodárstve SR vykazovali vyššiu dynamiku ako v eurozóne. To môžeme teoreticky vnímať ako isté riziko vyššieho budúceho rastu cien na Slovensku. Z pohľadu konkurencieschopnosti podnikového sektora však považujeme za kľúčový vývoj v priemysle, ktorý tvorí najväčšiu časť obchodovateľného sektora, t. j. sektora priamo vystaveného medzinárodnej konkurencii.

⁴¹ Podrobnejšie informácie a výsledky v Lalinský (2008).

oblastiach, je ťažké bez ďalšieho prieskumu odpovedať. Už samotné uvedenie si týchto výziev však znamená, že väčšina z podnikov bola do istej miery na trend vývoja, ktorý prišiel pripravená. Samozrejme, skutočné tlaky na znižovanie nákladov a uspokojenie zákazníkov boli v roku 2009 pravdepodobne oveľa intenzívnejšie ako najpesimistickejšie očakávania. Pôvodné vnímanie významu makroekonomických faktorov je asi najmenej aktuálne. Podniky do veľkej miery vnímali zavedenie eura ako konkurenčnú výhodu úzko prepojenú s kurzovou stabilitou. Pravdepodobne žiaden z podnikov nepredpokladal také výrazné posilnenie domácej meny voči menám okolitých krajín.

Tabuľka 7 Hlavné faktory budúcej konkurencieschopnosti slovenských podnikov
(prvých päť faktorov s najvyššou váhou)

Podnikové faktory	Odvetvové faktory	Makroúrovňové faktory
Znižovanie nákladov (ceny produkcie)	Náročnosť zákazníka	Kvalita dopravnej infraštruktúry
Orientácia na zákazníka	Dostupnosť kvalifikovaných manažérov	Náklady na energie
Kvalita riadenia podniku	Ponuka adekvátne vzdelanej pracovnej sily	Prijatie eura v Slovenskej republike
Efektívnosť podnikového vedenia	Podstata konkurenčnej výhody	Členstvo Slovenska v EÚ
Profesionálnosť manažmentu	Existencia rozvinutých odberateľských odvetví	Funkčnosť právneho systému

Zdroj: Lalinský (2008).

Z výsledkov vyššie spomenutého prieskumu (najmä z rozdielu váh faktorov súčasnej a budúcej konkurencieschopnosti) tiež vyplynulo, že podniky si pred zavedením eura v rastúcej miere uvedomovali význam faktorov dlhodobej konkurencieschopnosti. Podniky vnímali potrebu investovania do výskumu a vývoja, zvýšenia inovačnej aktivity a podpory vzdelávania zamestnancov. Vzhľadom na negatívny vplyv globálnej hospodárskej recesie na hospodárenie podnikov sa rast významu identifikovaných faktorov nestihol prejavíť vo vyšších výdavkoch v týchto oblastiach.

Dostupnosť kapitálu, v slovenských podmienkach reprezentovaná predovšetkým dostupnosťou bankových úverov, bola podnikmi hodnotená ako nadpriemerná. V roku 2007 viac ako tretina veľkých podnikov konštatovala veľmi ľahký prístup k úverom. Väčšina podnikov zároveň považovala dostupnosť úverov za veľmi dôležitý faktor ich súčasnej a budúcej konkurencieschopnosti.⁴² Globálna finančná a hospodárska kríza priniesla zásadnú zmenu vnímania rizikovosti podnikateľských aktivít. Zhoršenie podnikových hospodárskych výsledkov sa prejavilo v náraste podielu nesplácaných úverov. Väčšia obozretnosť finančných inštitúcií spomalila rast objemu nových úverov. Podobný vývoj nastal vo väčšine krajín sveta. Zhoršila sa tak aj možnosť financovať sa mimo územia Slovenska. Z tohto pohľadu môžeme v súčasnosti dostupnosť kapitálu hodnotiť ako jeden faktorov obmedzujúcich ďalší rast konkurencieschopnosti slovenských podnikov.

⁴² Lalinský (2008).

5.3 ŠTRUKTÚRA VÝVOZU

Slovenský vývoz v uplynulých rokoch rástol oveľa rýchlejšie ako vývoz z Európy aj USA. Trendy vývoja základnej tovarovej štruktúry nášho vývozu neboli úplne v súlade s trendmi vo vyspelých krajinách. Podiel vývozu strojov a dopravných zariadení z USA a z Európy v porovnaní s podielom v roku 2000 klesol. Na Slovensku sa táto tovarová skupina stala jednoznačne dominujúcou (tabuľka č. 8).

Tabuľka 8 Podiel jednotlivých tovarových skupín na vývoze
(% z celkového vývozu)

Tovarová skupina	Slovensko		Európa		Spojené štáty americké	
	2000	2008	2000	2008	2000	2008
Potraviny	2,5	3,1	5,5	5,7	5,2	6,6
Nápoje a tabak	0,4	0,2	1,3	1,2	0,9	0,4
Základné materiály	3,2	2,3	2,4	2,6	3,7	5,9
Ropa, plyn a nerastné suroviny	7,0	5,0	7,0	11,9	1,7	5,9
Živočišne a rastlinné oleje	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	0,4
Chemikálie a chemické výrobky	7,9	4,4	12,3	14,3	10,3	13,8
Priemyselné materiály	26,7	19,7	15,8	15,3	9,2	9,6
Stroje a dopravné zariadenia	39,5	54,0	38,7	33,6	52,8	42,8
Rozličné priemyselné výrobky	12,4	8,9	11,2	9,8	11,9	10,3
Ostatné	0,0	2,2	5,5	5,3	4,1	4,3
High-tech výrobky	3,6	4,9	15,6	11,6	29,9	22,3

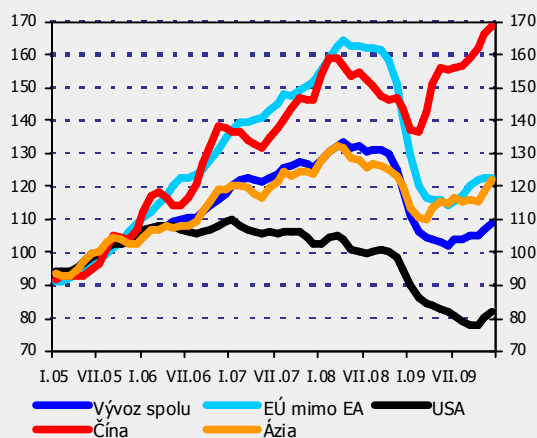
Zdroj: UN Comtrade, vlastné prepočty.

Z vývoja medziročného diferenciálu rastu vývozu podľa jednotlivých tovarových skupín vyplýva, že Slovensko v uplynulých rokoch postupne strácalo podiel najmä na vývoze ropy, plynu a nerastných surovín. V rokoch 2005 až 2008 sa spomaľoval aj rast vývozu potravín zo Slovenska.

Z pohľadu konkurencieschopnosti možno považovať dlhodobé trendy vo vývoji tovarovej štruktúry nášho vývozu za prevažne pozitívne. Slovensko sa však nedokáže dostatočne presadiť v chemickom priemysle. Podiel vývozu high tech výrobkov zo Slovenska sa za ostatných deväť rokov zvýšil. V USA a Nemecku sa naopak znížil, napriek tomu Slovensko stále značne zaostáva vo vývoze high tech výrobkov.

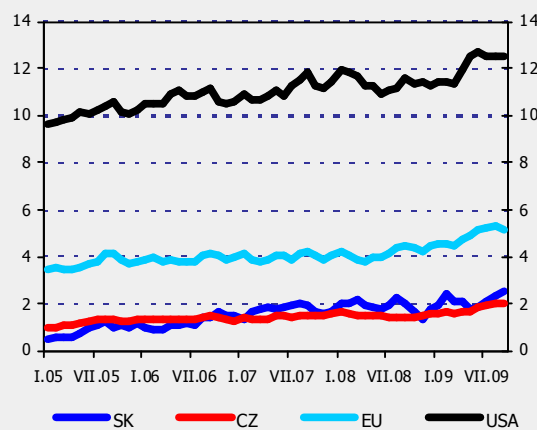
Aktuálne oživenie medzinárodného obchodu je v prevažnej miere dané rastúcim dopytom ázijských krajín. Dominuje medzi nimi hlavne vývoz do Číny. Eurozóna tiež v roku 2009 profitovala predovšetkým z vývoja v Ázii, keďže dopyt rozvinutých krajín stagnoval. Z hľadiska produktovej štruktúry sa najrýchlejšie zotavoval vývoz medziproduktov.

Graf 34 Teritoriálna štruktúra vývozu z eurozóny
(index 2005=100, trojmesačný priemer)

Zdroj: ECB, vlastné prepočty.

Graf 35 Vývoj podielu vývozu do Ázie* z vybraných krajín a EÚ
(podiel na celku v %, trojmesačný priemer)

Zdroj: MMF, vlastné prepočty.

Poznámka: * Developing Asia

Napriek tomu, že podiel slovenského vývozu do Ázie relatívne rýchlo rástol, veľmi dynamický bol aj rast vývozu do Ázie z vyspelých krajín. Koncom roka 2009 bol podiel slovenského vývozu do krajín rozvojovej Ázie na celkovom vývoze zo SR približne o polovicu nižší ako v priemere za krajiny EÚ a viac ako štvornásobne nižší v porovnaní s USA.

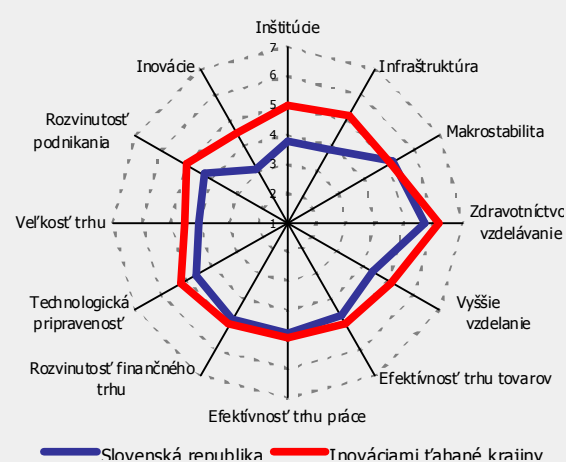
5.4 KVALITA PODNIKATEĽSKÉHO PROSTREDIA

Slovensko je podľa aktuálnej Správy o globálnej konkurencieschopnosti⁴³ zaradené medzi krajiny s rastom založeným na inováciách. V porovnaní s ostatnými krajinami zaradenými do rovnakej skupiny rozvoja však najviac zaostáva práve v inovačných a odborných predpokladoch. Zaostávanie sa dokonca medziročne zvýšilo. Veľké medzery má Slovensko i v oblasti základnej infraštruktúry, inštitúcií a v oblasti vyššieho vzdelávania. V oblasti inovácií a úrovne podnikania zaostáva Slovensko nielen v porovnaní s priemerom za všetky inováciami ťahané krajiny, ale aj v porovnaní s Českou republikou.⁴⁴

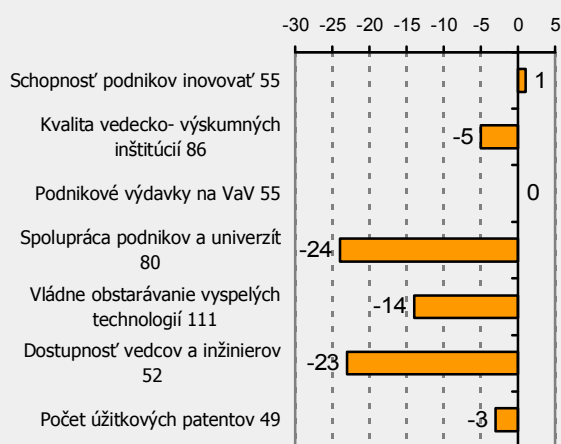
Z prieskumu Svetovej banky (2009) vyplýva, že podiel inovujúcich firiem na Slovensku je menší ako v iných krajinách strednej a východnej Európy. Inovačná medzera rastie so zvyšujúcou sa veľkosťou podniku. Podiel inovujúcich malých podnikov v SR je približne rovnaký ako v sledovaných európskych krajinách. Podiel inovujúcich veľkých podnikov je v strednej a východnej Európe v priemere o 13 % vyšší ako pri malých podnikoch. Na Slovensku sa iba o 6 % viac veľkých podnikov venuje inovačným aktivitám.

⁴³ WEFORUM (2009).

⁴⁴ Z krajín V4 iba Česká republika je zaradená do rovnakej úrovne rozvoja, medzi inováciami ťahané krajiny. Poľsko a Maďarsko sú zaradené medzi tranzitívne krajiny, ktoré sú na ceste od efektívnosťou ťahanej ekonomiky k inováciami ťahanej ekonomike.

Graf 36 Piliere konkurencieschopnosti Slovenska
(agregované skóre)

Zdroj: WEFORUM, vlastné úpravy.

Graf 37 Vývoj čiastkových ukazovateľov oblasti inovácií na Slovensku
(medziročná zmena celkového umiestnenia)

Zdroj: WEFORUM, vlastné prepočty.

Poznámka: číslo uvedené za názvom ukazovateľa vyjadruje umiestnenie SR spomedzi 133 hodnotených krajín sveta.

Podľa vyššie spomenutých správ, medzi najväčšie konkurenčné nevýhody Slovenska možno zaradiť neefektívnu vládnú byrokráciu, nízku efektívnosť právneho systému, s tým súvisiace administratívne zaťaženie podnikania, účelnosť vládných výdavkov a korupciu.⁴⁵

Z dlhodobého hľadiska je potrebné zamerať sa na zvýšenie kvality systému vzdelávania, klásť vyšší dôraz na výskum a vývoj a inovácie. Slovensko má v porovnaní s vyspelými krajinami relatívne nízky aj podiel vysokoškolsky vzdelaných občanov. Slabší záujem mladých ľudí môže v budúcnosti brzdiť prechod na vyššiu úroveň konkurencieschopnosti. Prieskum Svetovej banky (2009) naznačil, že veľká časť firiem podnikajúcich na Slovensku už vníma nedostatočnú odbornosť a skúsenosť pracovných síl ako dôležitý obmedzujúci faktor. Podiel verejných, ako aj podnikových výdavkov na výskum a vývoj na HDP je na Slovensku dlhodobo jeden z najnižších v rámci EÚ.

Zavedením eura a prechodom na spoločnú menovú politiku stúpou význam iných hospodárskych politík. Je potrebné pokračovať v štrukturálnych reformách a zabezpečiť zodpovednú fiškálnu politiku.⁴⁶ Z pohľadu dlhodobého udržateľného rastu slovenskej ekonomiky a zvyšovania konkurencieschopnosti by sa mali štrukturálne politiky zamerať na zvyšovanie flexibility hospodárstva. Dôležitá je najmä pružnosť trhu práce.⁴⁷

⁴⁵ Medziročne sa zvýšilo zaostávanie Slovenska najmä vo vnímaní politicky orientovaných faktorov – zneužívanie verejných zdrojov, protekcionizmus v rozhodovaní vládných úradníkov a dôveryhodnosť politikov.

⁴⁶ V oblasti fiškálnej politiky by sa malo čo najskôr pristúpiť ku konsolidácii a smerovaniu k vyrovnanému, prípadne prebytkovému hospodáreniu. Ráznejšie treba začať riešiť problémy dlhodobej udržateľnosti verejných financií spojené s dôchodkovým systémom.

⁴⁷ Slovensko má rezervy v celkovej pružnosti reálnych a nominálnych miezd, v geografickej, odvetvovej aj profesijnej mobilite pracovných miest.

ZÁVER

Pôvodné očakávania ohľadne vývoja konkurencieschopnosti podnikov po zavedení eura boli veľmi všeobecné. Pozitívny dopad prechodu na spoločnú menu predpokladali hlavne vo veľkých podnikoch. Podrobné skúmanie vplyvu eura na konkurencieschopnosť, či už na úrovni podniku alebo krajiny, nepatrí medzi veľmi rozšírené témy vedeckých štúdií. Dostupné skúsenosti z krajín eurozóny naznačujú, že Slovensko a slovenské podniky by mali vzhľadom na otvorenosť a odvetvové zameranie postupne patriť medzi víťazov, resp. medzi tie krajiny a podniky, ktorým spoločná európska mena priniesla viac výhod ako nevýhod.

Počet ukazovateľov, schopných zachytiť krátkodobé trendy vo vývoji konkurencieschopnosti podnikov, je značne obmedzený. Nie vždy sú ukazovatele medzinárodne porovnateľné a dostupné v potrebnom odvetvovom členení a za dostatočne dlhé časové obdobie. Azda najdôležitejším ukazovateľom konkurencieschopnosti podnikového sektora je vývozná výkonnosť. Z údajov, ktoré sme mali k dispozícii vyplýva, že v období prechodu na euro čelili slovenské podniky dramatickému poklesu vývozu a priemyselnej produkcie. Vývoz zo SR medziročne klesol v porovnateľnej miere ako vývoz z krajín V4 a EÚ. V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ zaevidovali slovenské podniky relatívne nižší útlm vývozu spotrebných tovarov bez dopravných prostriedkov, ktorý súvisel s nárastom vývozu elektrotechnických a optických zariadení. Najmenej sa znížil vývoz do Ázie.

Tržby klesali aj vo vnútornom obchode. Krátko po zavedení eura sa na Slovensku objavili diskusie o tom aký negatívny dopad malo zafixovanie kurzu na domáci cestovný ruch. Prepád príjmov z turizmu v roku 2009 bol problémom takmer všetkých krajín EÚ. Evidovaný medziročný prepád záujmu zahraničných turistov o využitie služieb zariadení kolektívneho ubytovania na Slovensku bol však väčší ako v ostatných krajinách EÚ. Verejne vnímaný bol aj nárast záujmu slovenských občanov o nákupy v zahraničí. Zdá sa, že prechod na euro bol náročný hlavne pre menšie špecializované predajne. V skutočnosti sa tržby veľkoobchodu znížili dvakrát viac ako v maloobchode.

Nižšie úrovne vývozu, výroby a tržieb sa prejavili aj v zhoršení finančných a hospodárskych výsledkoch slovenských podnikov. Podniky zasiahnuté poklesom dopytu boli nútené obmedziť produkciu a zvýšiť dôraz na minimalizáciu nákladov. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že s rastúcou snahou o znižovanie nákladov sa zvyšovala aj snaha o redukciu mzdových nákladov. Mzdové náklady klesali prevažne pomalšie ako celkové náklady. Odvetvia, ktoré reagovali na pokles dopytu znížením mzdových nákladov, preferovali najmä prepúšťanie zamestnancov. V reakcii na zhoršenie globálneho hospodárskeho vývoja boli podniky nútené obmedziť nielen prevádzkové, ale tiež kapitálové výdavky. Napriek relatívne veľkému priemernému poklesu investícií bolo Slovensko v roku 2009 stále jednou z krajín s najvyššou mierou investícií.

Medziročne klesol najmä zisk v priemyselnej výrobe, obchode a doprave. Poľnohospodárstvo a odvetvie ubytovacích a stravovacích zariadení sa prehupli z mierneho zisku do straty. Medzinárodné porovnanie ukazuje, že slovenský podnikový sektor ako celok stále patrí dlhodobo medzi najziskovejšie v EÚ.

Pokles priemyselnej produkcie bol o niečo väčší ako priemerný pokles v EÚ. Slovenské podniky pristúpili k relatívne viditeľnejšiemu zníženiu cien a počtu zamestnancov. Hrubá pridaná hodnota sa preto medziročne znížila v rovnakej miere ako priemer za krajiny EÚ.

Pri analýze faktorov vplývajúcich na konkurencieschopnosť slovenských podnikov zistíme, že aj podniková sféra vnímala nedostatočný dopyt ako rozhodujúci faktor obmedzujúci produkciu. Výraznejší pokles produkcie a hrubého domáceho produktu na Slovensku ako v okolitých krajinách bol pravdepodobne spôsobený vyššou otvorenosťou a menšou veľkosťou slovenskej ekonomiky a vyšším podielom cyklických odvetví.

Celková konkurencieschopnosť sa citelne nezmenila. Zhoršenie cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti súvisiace so zafixovaným kurzom voči euru malo iba dočasný charakter. Priamy dôkaz toho, že by euro mohlo mať čisto negatívny dopad na niektoré odvetvia neexistuje. Ani po uplynutí dlhšieho obdobia od zavedenia eura na Slovensku nebude možné vyvodiť jednoznačné závery, lebo nikdy nebudeme vedieť, ako by sa domáca ekonomika a situácia v podnikoch vyvíjali v podmienkach samostatnej menovej politiky. Z porovnania doterajšieho vývoja na Slovensku a v iných krajinách EÚ vyplýva možný, no ťažko kvantifikovateľný negatívny vplyv, ktorý mohlo mať posilnenie efektívneho kurzu na vybrané odvetvia služieb.

Predpoklady na rýchle prispôbenie sa a rast konkurencieschopnosti sú v SR relatívne dobré. Podniky sa zdajú byť flexibilné a preferujú zvyšovanie produktivity, nesústreďujú sa iba na znižovanie nákladov.

Zlepšenie globálnej hospodárskej situácie vytvorilo podmienky pre oživenie vývozu zo Slovenska a dynamickejší rast HDP ako v ostatných krajinách EÚ. Koncom roka 2009 a na začiatku roka 2010 slovenské podniky zaznamenávali rýchlejší rast objednávok a predpokladali aj rýchlejší rast vývozu.

Prieskumy medzi podnikmi potvrdili, že podniky si v rastúcej miere uvedomujú význam faktorov dlhodobej konkurencieschopnosti. Vnímajú potrebu investovania do výskumu a vývoja, zvýšenia inovačnej aktivity a podpory vzdelávania zamestnancov. Dlhodobé trendy vo vývoji tovarovej štruktúry vývozu reprezentujúce vývoznú konkurencieschopnosť považujeme za prevažne pozitívne. Slovensko sa však nedokáže dostatočne presadiť v chemickom priemysle a stále značne zaostáva vo vývoze high tech výrobkov. Takmer celý vývoz smeruje do európskych krajín. V súlade s trendom pozorovaným vo vyspelých krajinách by sa slovenské podniky mali viac orientovať na vývoz do rýchlo rozvíjajúcich sa ázijských krajín.

Podnikateľské prostredie na Slovensku sa v uplynulých rokoch výrazne nemenilo. Vzhľadom na viaceré reformné kroky v iných krajinách začalo Slovensko v podpore podnikateľského prostredia zaostávať. Rezervy existujú v inovačných a odborných predpokladoch pre rast konkurencieschopnosti. Zhoršilo sa vnímanie situácie v oblasti základnej infraštruktúry, inštitúcií a v oblasti vyššieho vzdelávania.

LITERATÚRA

- Baldwin a kol. (2005): Trade Effects of The Euro: Evidence from Sectoral Data, ECB Working Paper No. 446, ECB.
- Baldwin a kol. (2008): Study on the Impact of the Euro on Trade and Foreign Direct Investment, European Economy – Economic Papers, 321, Economic and Financial Affairs DG, European Commission.
- Barrell a kol. (2008): The Impact of EMU on Growth and Employment, European Economy – Economic Papers, 318, Economic and Financial Affairs DG, European Commission.
- Chintrakarn (2008): Estimating the Euro Effects on Trade with Propensity Score Matching. Review of International Economics, Vol. 16, Issue 1, pp. 186-198.
- Consensus Economics (2010): Consensus Forecasts 2010/03.
- Consensus Economics (2010a): Eastern European Consensus Forecasts 2010/03.
- De Nardis a kol. (2008): The Single Currency's Effects on Eurozone Sectoral Trade: Winners and Losers?, Economics, Vol.2.
- ECB (2010): Annual Report 2009.
- Európska komisia (2008): Labour market and wage developments in 2007, European Economy 5/2008.
- Európska komisia (2009): Quarterly Report on the Euro Area, I/2009.
- Flam a Nordstrom (2003): Trade Volume Effects of the Euro: Aggregate and Sector Estimates, Institute for International Economic Studies.
- Flam a Nordstrom (2006): Euro effects on the intensive and extensive margins of trade, Institute for International Economic Studies.
- Foad (2006): Export-oriented FDI and the adoption of the euro, Emory University.
- Jurášeková a kol. (2009): Stručný prehľad vybraných indikátorov konkurencieschopnosti, krátka analýza 1/2009, NBS.
- Lalinský (2008): Faktory konkurencieschopnosti slovenských podnikov, výskumná štúdia 3/2008, NBS.
- NARMSP (2008): Pripravenosť malých a stredných podnikov na zavedenie eura.
- NBS a MF SR (2003): Stratégia prijatia eura v SR.
- NBS a MF SR (2005): Národný plán zavedenia eura v SR.
- NBS (2006): Odhad možných vplyvov zavedenia eura na podnikateľský sektor v SR.
- NBS (2010): Strednodobá predikcia P1Q-2010.
- OECD (2010): Main Economic Indicators , Vol. 2010, No. 3.
- Ottaviano, Mauro a Taglioni (2009): The Euro and the competitiveness of European firms, Economic Policy, Volume 24, Number 57, 5-53.
- Petroulas (2006): The effect of the euro on foreign direct investment, Working Papers, No. 48, Bank of Greece.

Rose (2000): One Money, One Market: Estimating the Effect of Common Currencies on Trade, *Economic Policy*, 15(30): 7-46.

Rose a Stanley (2005): A Meta-Analysis of the Effect of Common Currencies on International Trade, *Journal of Economic Surveys*, 19(3): 347-65.

Sousa a Lochard (2006): Does the single currency affect FDI?, mimeo, University of Paris and University of Rennes.

Šuster a kol. (2006): Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo, NBS.

Svetová banka (2009): World Bank Enterprise Survey 2009.

Taylor (2008): Foreign Direct Investment and the Euro: The First Five Years, *Cambridge Journal of Economics*, 32(1): 1-28.

UNCTAD (2010): Global Investment Trends Monitor No. 2.